

Názor žáků druhého stupně základních škol na problematiku lhaní

Iveta Dubravová

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Iveta Dubravová**
Osobní číslo: **H120265**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Názor žáků druhého stupně základních škol na problematiku lhaní**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti typologie lží a lhaní žáků.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENÍŠKOVÁ, Tereza. Když dítě lže. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2309-9.

KONEČNÝ, Štěpán. Fenomén lhaní v prostředí internetu. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5488-2.

MLEZIVA, Emil. Encyklopedie lži, podvádění a klamání s příklady a obrana proti nim. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-391-4.

VYBÍRAL, Zbyněk. Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-429-8.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Martincová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

9. ledna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 9. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.¹

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26. 2. 2015

.....
Jelencová Tereza

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledek obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3;*

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, věděl-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporčí-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 následně nadočineno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na útrudu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přiměřeně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou lhaní žáků druhého stupně základních škol. Cílem bakalářské práce je zjistit, jak vlastně žáci tento pojem vnímají a co je ke lhaní vede. Teoretická část se z počátku zabývá vymezením rizikového a problémového chování, pokračuje vymezením pojmu lhaní, důvody lhaní v běžném životě a lhaním z psychologického hlediska. Dále přechází ke lhaní u dětí, kde charakterizuje dětské lži a specifikuje typy lží u dětí. V praktické části této práce je využito kvantitativního výzkumu metodou dotazníkového šetření. V závěru práce je provedeno shrnutí získaných poznatků a uvedena doporučení pro další práci.

Klíčová slova: lež, lhaní, příčiny lhaní, typy lží, žák druhého stupně

ABSTRACT

This bachelor thesis focuses on the issue of lying of the pupils of the second stage of primary schools. The aim of this thesis is to discover how the pupils perceive lying and what makes them lie. The theoretical part begins with defining risky and problem behavior, then continues with the definition of lying, the reasons for lying in everyday life and the lying from the psychological viewpoint. Then it follows to children's lying where it characterizes children's lies and specifies the types of children's lies. The practical part uses the method of questionnaire survey of the quantitative research. The conclusion of the thesis presents the summary of the findings gained and states the recommendations for further research.

Keywords: lie, lying, reasons for lying, types of lies, pupil of the second stage of primary school

Motto:

„Lež je jako sněhová koule - čím déle ji válíš, tím je větší.“

Martin Luther

Poděkování:

Děkuji paní Mgr. Janě Martincové za odborné vedení, vstřícnost a velmi cenné rady, které mi vždy ochotně poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Děkuji také rodině a přátelům za podporu a trpělivost při vypracování bakalářské práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Uherském Brodě 26. 2. 2015

Podpis: .....

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RIZIKOVÉ A PROBLÉMOVÉ CHOVÁNÍ	12
1.1 KLASIFIKACE PORUCH CHOVÁNÍ	13
1.2 DŮVODY NEKÁZNĚ.....	14
1.3 PORUCHY CHOVÁNÍ VE ŠKOLNÍM VĚKU	16
1.3.1 Záškoláctví	16
1.3.2 Krádeže	17
1.3.3 Agrese a násilné chování.....	18
1.3.4 Útěky a toulky	19
1.3.5 Lhaní	20
2 VYMEZENÍ POJMU LHANÍ	21
2.1 DŮVODY LHANÍ.....	22
2.2 LHANÍ V POJETÍ PSYCHOLOGIE	23
3 LHANÍ U DĚTÍ	25
3.1 CHARAKTERISTIKA LŽI DĚTÍ STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	26
3.2 TYPY LŽI U DĚTÍ	28
3.2.1 Proč školáci nejčastěji lžou	30
3.2.2 Práce s žákem, který lže	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
4 STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	34
5 DESING VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	35
5.1 VÝZKUMNÁ OTÁZKA	35
5.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	36
5.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	36
5.4 VĚCNÉ HYPOTÉZY	36
5.5 TECHNIKA SBĚRU DAT	37
5.6 METODY ANALÝZY DAT	37
6 ANALÝZA DAT	38
6.1 I. ČÁST DOTAZNÍKU	38
6.2 II. ČÁST DOTAZNÍKU	54
7 INTERPRETACE DAT A VÝSLEDKY SHRNUTÍ STANOVENÝCH HYPOTÉZ	67
8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	70
ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	74
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	76
SEZNAM GRAFŮ	77
SEZNAM TABULEK	78
SEZNAM PŘÍLOH	79

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá problémem lhaní, neboť lhaní hraje v každodenní mezilidské interakci zásadní roli. Tato interakce je postavena na vzájemné komunikaci, tedy na výměně informací mezi lidmi. Na lhaní mají nepochybně vliv rodinné vztahy, které se vyvíjí od útlého dětství. Každé dítě by mělo mít pevnou vazbu založenou na důvěře alespoň k jednomu z rodičů, pokud tomu tak není, vážne mimo jiné i komunikace mezi rodiči a dětmi. Lhaní tedy může plynout i z neschopnosti dítěte důvěřovat a svěřovat se rodičům. Tento problém se pak přenáší i do školního prostředí. Snad každý rodič se setkal s tím, že jeho dítě zalhalo. Vede to pak u nich ke ztrátě důvěry v dítě a kazí se jejich vzájemný osobní vztah. Je důležité stanovit dítěti jasná pravidla, aby při nástupu do školy mělo osvojené určité sociální normy. Na druhou stranu je nutná i správná reakce rodičů a pedagogů v případě, že se ocitnou v situaci, kdy dítě lže. Což ovšem není jednoduché a takový případ vyžaduje především trpělivost. Lhaní patří mezi rizikové a problémové chování a proto by se tato problematika neměla zanedbávat.

Na dnešní děti jsou stále více kladeny vyšší nároky ať už v prostředí školy nebo v rodině. Jsou považovány za dospělé, ale ve skutečnosti jsou stále jen dětmi, které potřebují pozornost dospělých, aby jim někdo naslouchal. Pokud se však dítěti dostatečně nevěnujeme, může to vést až například ke zmiňovanému lhaní.

Současná společnost reflektuje u dětí a mládeže častěji projevy drzosti, vulgarity, vzdoru, vzteku, neochoty, agrese, vydírání, podvádění, krádeže, ponižování druhých ale také lhaní a to v prostředí školním, rodinném i na veřejnosti. Toto také dokazuje, že pojem autorita nemá pro dnešní děti/mládež potřebnou váhu. Všechny tyto negativní projevy chování mají za důsledek znemožnění vzájemné spolupráce, porozumění, pochopení, tolerance aj. Bakalářská práce se proto zaměřuje na tuto problematiku problémového chování resp. lhaní, které je v současnosti opomíjeno.

Danou problematikou se v České republice nejvíce zabývají Zdeněk Vybíral, Tereza Beníšková, Petr Ondráček nebo Lenka Mynaříková, která mimo jiné realizovala v roce 2013 výzkum, kde zkoumala souvislost mezi lhaním a emoční inteligencí.

Cílem práce tedy bude zjistit, jaký mají žáci názor na lhaní a co je k tomu vede. Zaměříme se na žáky druhého stupně, protože si v tomto období vytváří vlastní vidění reality. Důvodů ke lhaní může být celé spektrum a pokaždé jsou vhodné na ně jiné reakce. Někdy stačí trest, někdy domluva a někdy potřebuje žák pomoc od rodičů či pedagogů.

K vytvoření jasné struktury problému, se teoretická část bude věnovat vymezením rizikového a problémového chování, vymezením pojmu lhaní obecně, následně i v pojetí psychologie a také obecnými důvody lhaní. V poslední, klíčové kapitole se zaměříme na lhaní u dětí a charakterizujeme typy lží u dětí. V praktické části budu analyzovat a porovnávat názory jednotlivých respondentů. V závěru uvedu doporučení pro další práci pedagogů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RIZIKOVÉ A PROBLÉMOVÉ CHOVÁNÍ

V následující kapitole se zaměříme na problematiku rizikového a problémového chování. Kdo vlastně problémový žák je, jaké jsou charakteristické vlastnosti těchto žáků, příčiny poruch chování a v závěru si vymežíme konkrétní projevy poruch chování ve školním prostředí.

Dle Vágnerové (1995, s. 7) je role problémového dítěte ve školním prostředí vymezeno do dvou hledisek:

- **Obecná charakteristika projevů (chování, prožívání či zevnějšku), které se liší od aktuálně přijímané normy a často bývají v nějakém rozporu se školskými požadavky.** Takové děti se většinou stávají pro učitele problematické a těžko zvladatelné. V rámci sociokulturních norem jsou tyto dětské projevy často považovány za nežádoucí.
- **Při vymežování obsahu role problémového žáka se do určité míry projeví i individuálně typická tolerance k různým projevům dětí, daná osobností učitele** (např. temperamentem, zdravotním stavem, věkem nebo zkušenostmi délky školní práce). Tady záleží na každém učiteli, co komu vadí, vyčerpává, popřípadě v něm vyvolávají pocity nejistoty.

Problémový žák, jak cituje Vágnerová (1995, s. 7): „vyžaduje od učitele odlišný přístup, zpravidla náročnější než jeho standardní chování a přináší mu méně uspokojení, protože výsledek jeho práce často neodpovídá vynaloženému úsilí.“

Poruchové chování vyjadřuje určitou odlišnost v chování (socializaci), kdy dítě není na úrovni svého věku, tím pádem nevykazuje a nerespektuje běžné normy chování. Hlavním důvodem těchto poruch je chování, při kterých jsou dlouhodobě, nejméně po dobu šesti měsíců zhoršeny sociální normy. Nemluvíme o duševních poruchách nebo onemocněních, ale o odchylkách v osobnostním vývoji. Tyto odchylky jsou stanoveny dle základních etiologických faktorů:

1. **Vlivem sociálního prostředí** – zde máme na mysli především vliv rodiny.
2. **Genetickými dispozicemi k disharmonickému vývoji** – případně až psychopatickému; s charakteristickou odchylkou v rozvoji emočních a volních vlastností.
3. **Poruchou nebo oslabením CNS, převážně na bázi prenatálního či perinatálního poškození** - může to vést ke vzniku poruch chování. Jedná se především o pro-

měnlivost emočního ladění, zbrkllost a nižší schopnosti ovládnání se. (Vágnerová, 1997, s. 67-68)

Pro učitele je velmi důležité odlišovat problémové chování od skutečných poruch chování. Učitelé by měli zvyšovat své kompetence využíváním speciálně-pedagogického procesu ke snižování nežádoucích způsobů chování.

1.1 Klasifikace poruch chování

V návaznosti na předchozí kapitolu se zde budeme zabývat klasifikací poruch chování. Pro učitele je velmi důležité rozlišovat a orientovat se v poruchách chování a taktéž porozumět lékařským zprávám, aby mohli správně vést speciálně-pedagogické diagnostiky, rozhodnout o předpovědích dalšího vývoje dítěte. Klasifikací rozumíme rozdělení do určitých kategorií a podkategorií. Literatura nám nabízí široké spektrum rozdělení, které se liší v souvislosti s interpretací problematiky z různých pohledů, různými obory a s variabilitou příčinných vlivů. Jak bylo již řečeno, klasifikace jednotlivých oborů se propojují a prolínají. Vojtová (2004, s. 80) rozdělila klasifikaci poruch chování do čtyř hledisek – medicínské hledisko klasifikace, dimenzionální klasifikace, sociální klasifikace a školské klasifikace. V této části si rozpracujeme více školskou klasifikaci poruch chování, jelikož je nejbližší k tématu této práce.

Školská klasifikace poruch chování

Zahraniční autoři člení poruchy chování do tří základních oblastí. Charakter chování je jeden z hlavních kritérií, kterým se porucha jeví.

- **Poruchy chování, které plynou z určitého konfliktu (rozporu)** – př. lhavost, záškoláctví, krádeže
- **Poruchy chování, které ve většině případů vyplývají z násilí** – př. šikana, agrese, loupeže
- **Poruchy chování, které vycházejí z určité závislosti** – př. gamblerství, toxikomanie. Cole, Visser, Upton (1998, cit. podle Vojtová, 2004, s. 88)

Z pedagogického hlediska můžeme říci, že porucha chování působí na lidský rozvoj, vzdělávání i pracovní nasazení, proto musíme přinést těmto jedincům dostatečnou podporu s co nejmenším omezením.

1.2 Důvody nekázně

V této části budeme hovořit o příčinách nekázně obecně. V další kapitole se zaměříme na konkrétní projevy neukázněného chování, jakou jsou záškoláctví, krádeže, šikanování, agresivní chování či útoky z domova.

Nekázeň žáků ve školním prostředí nemusí být záležitostí jedné jediné příčiny, ale celé řady faktorů. Mohou to být *vnitřní* – biologické, *vnější* – prostředí, výchova, nebo *situční* – vzájemně se kombinují. Diagnostikování příčin školní nekázně má velký význam, pro určení jaké zvolíme kázeňské prostředky a metody pro dítě. Špatným výběrem můžeme celou situaci ještě zkomplikovat. Pro určení příčin a předcházení nekázně musí učitelé své žáky dobře znát. Jak uvádí Bratská (2001, s. 179): „Za snahou deplat, ponížít, ublížit se mohou skrývat nezahojená psychická poranění, jakož i volání o pomoc.“ Jestliže učitel bude hledat příčiny nekázně jinde, než kde ve skutečnosti spočívají, může dojít k trvalému vztahu mezi sebou a žákem, nebo i skupinou žáků.

Odborníci i laici se shodují na tom, že klíčovou roli chování žáků hraje rodina. Chování dětí v rodině a žáků ve škole není ovlivněno pouze prostředím a událostmi. Na jedince má velký vliv společnost, její uspořádání, charakter i hodnotový systém.

Doherty ve své publikaci zmiňuje fenomén nejistého rodičovství, kde by se rodiče neměli bát použít svoji autoritu, stanovit dítěti jasná pravidla chování, kontrolovat a dodržovat je. Příčinami nejistého rodičovství, které jsou dětem, až moc povolovány jsou za prvé v *dětské konzumní kultuře* – kdy jsou děti chápány jako pasivní účastníci rodičovských služeb, a za druhé v *rodičovské terapeutické kultuře* – v tomto případě je rodič dětským terapeutem. Ovšem tuto zvláštní péči však může poskytnout vyškolený rodič či lépe pouze profesionál. Velmi důležité je, že se musíme dostatečně věnovat dítěti, přijímat ho takový, jaký je a nesmíme mu nic nařizovat ani ho kritizovat. Doherty (2006, cit. podle Bendl 2011, s. 70)

Rotterová uvádí ve své knize konkrétní příčiny nekázně a zkoumá, jak a kým může být dítě ovlivněno a proč se nechová dle norem.

Žák, který nedává pozor, může být ovlivněn: obsahem vyučování i organizací ve třídě; nepřiměřenou motivací, mírou koncentrace – která závisí na fyzickém i psychickém stavu; vztahy mezi spolužáky navzájem; vztahy mezi učiteli a žáky.

Žák, který odmlouvá, je drzý, neposlušný, odmítá se podřídít, může být ovlivněn: atmosférou v rodině – napodobování, frustrace; atmosférou ve škole – nedostatek organizace, porozumění, řádu; atmosférou ve společnosti – komunikace, komunikační prostředky; celkovým zdravotním stavem dítěte – předešlé příčiny mohou vést k podrážděnosti dítěte, nervové labilitě; individuálními vztahy – s ohledem na spolužáky i učitele.

Žák, který nenosí domácí úkoly, neučí se, vyhýbá se práci, může být ovlivněn: vzděláním ve společnosti; postavením školy a učitele ve společnosti; nedostačující pracovní metodou; organizací učitele; malými nebo naopak velkými požadavky; špatným rozvržením práce; mírou frustrace ze strany školy či rodiny.

Dále se také zaměřuje na činitele, které rozhodují o ukázněnosti jedince. Rozdělila je do dvou skupin. První z nich jsou *činitelé individuálně psychologické povahy* – kam spadají např. vrozené a získané vlastnosti osobnosti, nadání i zdravotní stav. Druhá skupina jsou *činitelé individuálně psychologické povahy* – do této skupiny můžeme zařadit např. společenské prostředí a jeho působení (party, sociální skupiny i rodinné prostředí). (1973, s. 129)

B. Othanel Smith ve své publikaci zpracoval vysvětlení příčin špatného chování. Do příčin nezařazuje pouze špatné povahové rysy žáka, ale klade důraz v širokém sociálně-biologickém komplexu jevů, které, spoluutvářejí žákovu osobnost. V dnešní době je důsledkem špatného chování např. rozvrácený domov, špatná osobní adaptace, frustrace či inhibice. Dnešní doba spočívá na principech mentální hygieny. Dříve si společnost myslela, že důsledkem špatného chování může být na vině záměrně sám žák. George V. Sheviakov a Fritz Redl předkládají šest faktorů, které jsou důležité pro vznik antisociálního chování žáka. Děti jsou nespokojení s prací ve škole, nemají citový klid k ostatním, něčím je narušeno klima třídy, nemají dostatek harmonie a potřebu emancipace žáka, velké emocionální vypětí a jako poslední struktura skupiny žáků ve třídě. Otto Obst za příčiny nekázně rozlišuje tři skupiny faktorů. Biologické faktory (které mohou být vrozené nebo získané úrazem), sociální faktory (prostředí v rodině, partě i vliv médií), situační faktory (např. nezáživný výklad učitele, aktuální situace ve třídě).

Některé studie označují za příčinu školní nekázně důsledky dynamických vztahů mezi žáky, nedostatečná způsobilost učitelů, nucený školní řád, omezeným intelektem žáků nebo

pouhou zlomyslností žáků. Velmi často se také hovoří o nekázní žáků způsobené nerespektování učitelského povolání.

V své knize to pěkně vystihl Tomášek, který řekl, že „**nejen prostředí dělá člověka, ale také člověk dělá prostředí**“. Tomášek (1992, cit. podle Bendl 2011, s. 77)

Chtěli bychom podotknout, že důležitý podíl na tom, jak se chovají dnešní děti, a mládež máme my všichni. Samozřejmě i lidé se v průběhu let mění, ale také prostředí, ve kterém se pohybujeme a které si sami vytváříme. K prostředí samozřejmě patří i způsob výchovy, podněty a vzory chování, které dětem vštěpujeme.

1.3 Poruchy chování ve školním věku

Nyní se zaměříme na konkrétní rizikové jevy ve školním věku. Může se jednat o záškoláctví, krádeže, lhavost, úteky z domova či agresivní poruchy chování kam spadá i šikánování. Každý autor má své specifické rozdělení, vymezíme si jen některé z nich.

1.3.1 Záškoláctví

Záškoláctví můžeme zařadit jako fenomén rušivého chování, které omezuje práci s žákem (interakci). Proto je důležité, aby se vypátralo, proč žák za školu chodí, co ho k tomu vlastně vede a pokusit se o to, aby zase začal pravidelně chodit do školy. Z výzkumů vyplývá, že žáci začínají chodit za školu ve věku 12-14 let. Pravdou je, že mnoho rodičů nechává svým dětem volnou ruku, ale co se týká školy, ta ve většině případů reaguje velmi zdrženlivě. Záškoláků přibývá každým rokem a stále častěji jsou mezi nimi i dívky. Nejčastější důvody chození za školu jsou problémy s učiteli nebo potíže se zvládnutím vyučovací látky. Často se do toho mohou objevit i problémy v rodině a tak dítě to řeší nejjednodušeji – omezí školu. Vágnerová (1997, s. 73) definuje záškoláctví: „jako komplex obranného chování únikového charakteru a jeho cílem je vyhnout se subjektivně neúnosné zátěži, kterou v tomto případě představuje škola“.

Záškolák je tady charakterizován, že se vyhýbá školní docházce, i když není nemocný, nebo nemá závažný, např. rodinný důvod, proč by nemohl nepřejít do školy. Ráno odejde z domu do školy, ale čas tráví mimo školní prostředí. Můžeme konstatovat, že dítě má buď

narušený vztah ke škole, učiteli, třídnímu kolektivu nebo může mít školu spojenou s prací a hodnocením.

Mezi nejčastější důvody záškoláctví můžeme uvést:

- pocit či strach z ohrožení – např. z neúspěchu, ostudy, špatné známky, ale i z šikany
- přetíženost žáka, kdy rodiče očekávají od svého dítěte jen ty nejlepší výsledky a výkony
- může to být vlivem party spolužáků, kdy absenci ve škole chápou kladně
- neochota potýkat se s úkoly a situacemi, které má každý žák ve škole (učení, práce ve skupině, hodnocení). (Ondráček, 2003, s. 96)

Záškoláctví by se nemělo podceňovat, protože značí výše uvedené problémy žáka, ale může ohrozit i další vývoj. Na absenci se nabalují další problémy, jako jsou výmluvy, lži či podvody.

1.3.2 Krádeže

Vágnerová (1997, s. 74) definuje krádeže jako: „záměrné jednání a předpoklad takového stupně rozumové vyspělosti dítěte, kdy je schopno pochopit pojem vlastnictví a akceptovat normu chování, která vymezuje odlišný vztah k vlastním a cizím věcem“.

O dětských krádežích hovoříme, když si je dítě plně uvědomuje, že jeho chování není společností přijatelné. Jak už jsme několikrát zmiňovali, na dítě má velký vliv prostředí, ve kterém se pohybuje, vyrůstá, a proto většinu krádeží v tomto věku nemůžeme považovat za pravou krádež. V některých rodinách ale samotní rodiče nutí své děti ke krádeži a jsou za to pozitivně hodnoceny. V těchto případech to řeší orgán péče o děti a mládež. Když dítě po něčem touží a ví, že od rodičů se toho určitě nedočká, tzv. neohraňovaná touha, i toto může vést ke krádežím. Když se chce dítě dostat např. do nové party, která má asociální náboj, často bývá podmínkou pro přijetí právě krádež nějaké věci. Šikanované děti jsou agresory nuceni ke krádeži buď to peněz, cigaret, sladkostí, ale i návykových látek. Při zjištění, že dítě opravdu kradlo je vhodné podrobné a přesné vyšetření, vždy se snažit nalézt příčinu a co k tomu jedince vedlo. V žádném případě by nemělo docházet k potrestání jedince, pokud motiv není přesně znám. Právě ve školním prostředí k nespravedlivému

jednání dochází velmi často, jelikož je nemožné při větším počtu žáků identifikovat viníka. (Martínek, 2009, s. 96)

Krádeže se mohou vyskytovat v různých souvislostech:

- vývojová nezralost/ mentální retardace
- žák se snaží prosadit v partě, získat lepší postavení
- pomocí frustrační krádeže si může žák nahrazovat např. přijetí ostatními, být respektován, vážen nebo dokonce milován
- v individuální psychologii A. Adlera se můžeme setkat s důvody, jako že se jedinec může cítit ochuzen ve srovnání s ostatními, nebo je málo oceňován ostatními a tímto způsobem si to kompenzuje
- když jedinec krade bezhlavě, tzn., že nemá žádný plán, jedná se o kleptomanií, u dětí školního věku se to převážně nevyskytuje
- jestliže jedinec krade pro získání zisku, čili účelně, jedná se o nejzávažnější výchovný problém a často bývá velmi obtížné, zloděje odhalit. Ondráček (2003, s. 94)

1.3.3 Agrese a násilné chování

Násilí a násilné chování buď vůči sobě samému, druhým osobám nebo vůči věcem se přehlížet nedá. Ve školním prostředí jako jsou třídy, chodby, jídelna i školní dvůr může docházet k následujícím aktům agrese, jak uvádí Ondráček:

- verbální agrese – pomluvy, urážky, provokování,
- tělesná agrese – bití, kopání, pošťuchování,
- agrese proti sobě – sebepoškozování
- agrese vůči věcem – ničení pomůcek, zařízení, oblečení

Násilné chování u jedinců je výsledkem působení faktorů ať už v jeho osobě (např. charakterové vlastnosti, temperament) tak i v konkrétní situaci, která obsahuje pocit ohrožení (např. strach z neúspěchu, negativní hodnocení, posměšky od spolužáků). Aby bylo efektivní a možné toto násilné chování změnit, musíme každý případ dostatečně prozkoumat i v rámci příčinných souvislostí. Agresivní chování se ze začátku projevuje neposlušností, nezdvořilostí, ale také celkovým odstupem emocí k druhým lidem. Můžeme říci, že za následek násilného chování stojí pocit nestability sebehodnocení, vlastní nedokonalost a velký strach z podřízeného vůči ostatním lidem. (2003, s. 83)

Zvláštní formou agrese je šikana. Vágnerová (1997, s. 82) definuje šikanu jako: „ násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupin vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit“. Přestože cílem současných škol je demokratický princip ve výchově, stále častěji se ve školách objevuje. Martínek (2009, s. 109) definuje šikanu následovně: „jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně týrá spolužáka nebo spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci“, zatímco Ondráček (2003, s. 85) o šikaně hovoří, když: „žák, který zastrašuje druhého s cílem dosáhnout „na jeho náklady“ zvýhodnění materiální (věci, peníze), sociální (postavení ve třídě) či psychické (pocit nadřazenosti, moci nad druhými)“. Dále rozděluje formy šikany na následující:

- verbální šikana
- nonverbální šikana
- tělesná šikana
- vydírání
- pomluvy
- šikana vyloučením

Šikana se ve škole objevuje kolem období puberty. V této době dochází ke změnám tělesným i duševním a tudíž vede i ke změnám v sociálním chování. Někteří žáci toho využijí pomocí zesměšňování, ponižování, zastrašování či trápení spolužáků. Agresor si v takových případech zvyšuje svůj nízký pocit sebehodnoty, mít moc nad druhými, nebo se může jednat o materiální zisk (dítě ví, že se toho od rodičů nedočká a proto si to opatří od druhých např. vydíráním). Na obětech šikany se začne projevovat bezmoc, strach, špatně spí, časté bolesti břicha, špatná koncentrace na práci a nakonec to může vést až k již zmínovanému záškoláctví. Proto je velmi důležité, aby učitel zavčasu rozeznal, co se ve třídě děje a začal jednat, aby šikana přestala. (Ondráček, 2003, s. 86)

1.3.4 Útěky a toulky

Příčinou útěků dětí z domova nebo ze školy může být touha po dobrodružství, zviditelnění se před spolužáky, ale také se může jednat o psychické onemocnění, které může zapříčiňovat např. nevhodné prostředí, kde dítě vyrůstá. Ve většině případů dítě utíká z domova neplánovaně, tudíž je nevhodně oblečené, bez jídla, a může tak docházet k nebezpečí. S tím

souvisí i následné krádeže, odcizení aut, neoprávněné řízení nebo vloupání se. V těchto případech jedinec nevystupuje sám, ale má partu, s kterou všechno pečlivě naplánují. Toto jsou důvody, proč je velice důležité, aby rodiče věděli, kam jejich dítě chodí a s kým se stýká v době svého volna. Nejenom rodiče, ale také učitel může mít na žáky velký vliv a v této oblasti působit preventivně, že se budou společně bavit o trávení volného času, sledovat jaké mají hodnoty, jak hodnotí své spolužáky a vrstevníky, jaký mají názor na užívání návykových látek apod. Martínek vymezil pojem *reaktivní útky* a *toulky*. Reaktivní útky chápe jako útěk z domova, kdy dítě nevidí jiné východisko, co dál dělat. Např. při problémech ve škole (poznámka, špatný prospěch) ale i domácím prostředí. Dítě se ve většině případů ukryje poblíž domova. Často se tak děje v rodinách, které se rozvádějí, v rozvrácených rodinách, kdy děti vyhledávají pomoc třeba u příbuzných. Toulky mají charakter delšího rázu, ve většině případů souvisí se záškoláctvím a navazují na útěk. Spíše se vyskytují u dětí, které nemají vytvořený kladný vztah k domovu. Toulky jsou předem promyšlené a končí většinou vypátráním dítěte policií. Po naleznutí dítěte je důležité zjištění příčin, proč k tomu došlo, lékařská prohlídka s tím související terapeutická péče (psycholog) a spolupráce rodičů s odborníky. (2009, s. 103-104)

1.3.5 Lhaní

Lhaní je vymezeno a klasifikováno v následujících kapitolách, proto jej zde více rozebírat nebudeme.

Děti s poruchou chování potřebují jasné a pevné hranice, dostatek pozornosti a musíme trvat na jejich dodržování. Spolupráce mezi školou a rodinou je velmi důležitá. V rodině, by se měl zavést určitý systém, na který si dítě postupem času navykne. Proto je nezbytné, aby rodiče s dětmi vedli kladný vztah, komunikovali spolu o dění ve škole, ale i všedních problémech.

2 VYMEZENÍ POJMU LHANÍ

Lhaní se obecně chápe jako tvrzení něčeho, o čem víme, že je nepravda. Snad každý v životě aspoň jednou zalhal, a pokud tvrdí, že ne, lže právě teď. Autoři Šamánková, Novák ve své knize zdůrazňují, že lež je neodmyslitelnou součástí lidské, zvířecí i virtuální komunikace, ale neslouží výhradně sobeckým cílům. Lež se tedy neztotožňuje s jednoznačným zlem. Výrok „kdo lže, ten krade“ nemusí být vždy založen na pravdě, stejně jako ten, kdo říká pravdu, že je dobrý člověk. (2003, s. 31)

Lhaní znamená úmyslné zatajování pravdy, za účelem vědomého oklamání druhého. Například ve slovnících můžeme nalézt různé definice. Psychologický slovník (2000, s. 294) definuje lež následovně: „Projevená nepravda, nejčastěji motivovaná snahou vyhnout se nepříjemnosti nebo získat určitou výhodu.“ Defektologický slovník nám podává informace o dětském lhaní, kdy popisuje, že u dětí do čtyř let nemůžeme mluvit o lhaní, neboť tyto děti ještě splétají fantazii se skutečností. První znaky lhaní se objevují kolem pátého roku věku dítěte. (2000, s. 176) Lhaní, u dětí se více budeme zabývat v poslední kapitole.

Ekman (cit. podle Nasher 2011, s. 24) říká že: „Cílem lhaní je uvést jinou osobu v omyl, aniž by tento záměr předem oznámil a aniž by k tomu dotyčná osoba výslovně vyzvala.“. Dále Ekman (1997a cit. podle Vybíral, 2003, s. 15) stanovuje pro lhaní dvě kritéria:

- kritérium úmyslu s možností volby: lhář má v úmyslu lhát, úmyslně si zvolí lhaní, i když má na výběr mezi pravdou a lží. Nakonec si však vybere lhaní.
- kritérium nenaznačení adresátovi, že je obelháván: za lháře se nepovažuje člověk v situaci, která jasně naznačuje, že nebude říkat pravdu. (například herci, hráči pokeru nebo obchodníci). V opačném případě jde o lhaní.

Lži mohou nabývat celé škály závažnosti, triviální lži počínaje a závažnou lží konče. Zcela zásadní charakteristikou lži je to, že musí mít cíleně klamavý charakter. Lhaním nejčastěji rozumíme záměrné uvádění někoho v omyl. Mohou se však naskytnout situace, kdy si nejsme pravdou úplně jisti. Mnoho lží vzniká neplánovaně v běžné konverzaci s druhými lidmi. Některé studie dokládají, že běžně použijeme jednu až dvě lži během dne. (DePaulo et al., 1996; Hancock, Thom-Santelli, Ritchie, 2004 cit. podle Konečný, 2011, s. 9) Co však nejčastěji jako lež chápeme? Kde je hranice mezi přeháněním a lží? Problematika lhaní není zdaleka tak jasná a ohraničená, jak by se dalo předpokládat. O lhaní můžeme

uvažovat například jako o strategii zvládnání běžných situací, abychom zapůsobili na ostatní, vyhnuli se trestu či abychom někoho (včetně sebe) potěšili. (Konečný, 2011, s. 9-10)

Odpověď na otázku, co je vlastně lež, není zase tak jednoduchá. Lhaní nás opravdu doprovází celý život. V televizi nám lžou politici například v předvolebních kampaních, obchodníci nám dokážou lhát kvůli potenciálnímu zisku a také lékaři se občas stávají obětí lhářů. Lhaní se bohužel nevyhneme ani v soukromém životě či při hledání zaměstnání. Tato skutečnost byla jedním z důvodů, proč se danou problematikou ve své bakalářské práci budeme zabývat.

2.1 Důvody lhaní

V této kapitole si formulujeme různé typologie, které vymezují důvody lhaní. Této problematice je důležité se věnovat, jelikož vědomí konkrétních důvodů nám může pomoci předcházet samotnému lhaní. Pokud rodič, učitel či vychovatel bude vědět, jaké důvody mohou vést ke lhaní, může se těmito motivům vyvarovat.

Lhaní je ve většině případů podmiňováno určitými důvody, jak uvádí Vybíral (2003, s. 20) jedním z nejčastějších důvodů je *lhaní pro svůj prospěch*, kdy se snažíme něco skrývat, chceme navázat nějaký vztah a posléze vztah taky udržet, chceme se ubránit, získat nějakou výhodu, ale hlavně se snažíme chránit vlastní sebeobraz. Ekman (1996, cit. podle Vybíral, 2003, s. 21) tvrdí, že důvodem lhaní u dětí a dospělých je *snaha vyhnout se trestu*. Tato lež nám umožňuje vylhat se z dané situace, vyhnout se konfliktu nebo taky ztrapnění. Dalším důvodem je *snaha vyhovět přání a očekávání druhých lidí*, který zmiňuje ve své knize Konečný. Tahle interpretace nám tedy říká, že lež nemusí být vždy negativní. V tomhle případě tedy záleží na tom, zda byl motiv lži prosociální – jestli bylo úmyslem pomoci, či v opačném případě někoho poškodit. (2011, s. 10)

Psycholog Peter Stiegnitz uvádí jako nejčastější důvody, kdy lidé lžou, aby *zakryli nedostatky, chyby, provinění nebo nerespektování předpisů* (Stiegnitz, cit. podle Novák, 2014, s. 87)

Novák popisuje, že dítě staršího předškolního věku používá lež *jako prostředek k dosažení cíle, úspěchu nebo pochvaly*. Lhaní taky používá, když se chce vyhnout trestu, zatajit skutečnost, která se stala. Dítě v tomto věku často lže, aby se zavděčilo. Dalším skrytým důvodem ke lhaní i dalšímu problémovému chování je *na základě tzv. traumatu zavrženého rodiče*, kdy lživé výroky děti sdělují, aby nezarmoutili jednoho z rodičů. Na-

příklad dítě tvrdí, že nechce jít k jednomu z rodičů, protože ho nutí pít na snídani čaj, ale dítě má v oblíbě kakao. U dítěte se tvoří tzv. černo-bílé vidění vlastního otce i matky. Z toho plyne, že jeden rodič je vždy ideální a druhý je naopak zlý, což ale není založeno na realitě. S vyšším věkem si dítě toto narušené vnímání udržuje a začíná si samo vytvářet scénáře, kterými tyto postoje potvrzuje. S vyšším věkem roste rafinovanost lži. V období puberty se střídají „záchvaty pravdy“ s rafinovanou lží. Adolescenti jsou ve své lži motivováni určitým cílem. Může jít o cílenou mstu, hysteroidní touhu po získání pozornosti. Dalším důvodem může být *pocit z toho, že okolí tzv. vodí za nos*. A nesmíme opomenout ani motivaci typu „*vyhnout se písence*“. Pravá lež s sebou nese vždy nějaký úmysl a v běžných podmínkách je jednou z forem usilování o vlastní sebevědomí. V tomto případě jde o složitou výchovnou nápravu. V některých situacích skutečnost, že žákovi dokážeme, že lže, může mít pro něho negativní dopad (snížení sebeúcty). (2014, s. 88)

Jak už jsme tedy zmínili, nejenom děti, ale i dospělí lidé si přibarvují a pozměňují své příběhy, jak se jim to zrovna hodí. Je třeba si uvědomit, že minimálně každý člověk někdy v životě neřekl pravdu, tudíž zalhal. Není to pěkné, ale můžeme říci, že lež tak nějakým způsobem patří k životu. Jak definuje Ondráček, lidé se snaží vylepšit, zdůraznit, nebo naopak opomenout určitou situaci, něco vědět a něco zase ne. Pokud se jedná o tzv. drobné lži, zpravidla se používají, aby člověk zakryl svoji hloupost, nebo neinformavost před sebou samým, ale hlavně před ostatními. Tento druh lží nemá závažný dopad na společnost. Často se používají nevědomě. (2003, s. 91)

Jak jsme již v této kapitole uvedli, obecně za nejčastější důvody lhaní můžeme považovat lhaní ve svůj prospěch, lhát za účelem pochvaly, zakrýt nedostatky/chyby nebo i zalhat, abychom se úmyslně vyhnuli trestu. Tyto důvody jsou běžné v každodenním životě a v rámci prevence je velmi důležité si tyto důvody vymezit a klasifikovat.

2.2 Lhaní v pojetí psychologie

Jean Jacques Rousseau ve svém díle *Emil čili o výchování* předkládá vizi ideální výchovy chlapce od narození až do dospělosti. Kromě toho, že prosazuje venkov jako nejlepší místo pro výchovu, protože jediné toto místo není zkažené společností a preferuje ponechat dítěti volnost ve vývoji, odmítá také tresty. Tvrdí, že dítě se naučí lhát ve snaze vyhnout se trestu. (cit. podle Plháková, 2006, s. 49)

Jean Piaget charakterizuje dětskou lež na 3 typy odpovědí. Jako první uvádí realistické pojetí (až naivně objektivní), kdy uvádí, že jestliže se dítě dostane do kontaktu se lží, tak ji pozná, ale dává ji do kontextu s neslušnými výrazy či kletbami. Jako druhé je objektivní pojetí - jedná se o identifikaci lži a omylů a děti tuhle skutečnost dovedou rozlišovat. Jako poslední uvádí subjektivní pojetí – kdy lež je vyslovena záměrně, aby někoho vědomě uvedla v omyl. Piaget uvádí, že děti kolem 7-8 let se očistí od první dvou pojetí ve prospěch rozdílnějšího morálního usuzování. Piaget (1948, cit. podle Klusák, 2014, s. 210)

Zdeněk Matějček uvádí důvody lhaní, kdy pro děti se jedná o únik z nesrozumitelné reality, kterou si doplní fantazií. „Za pravou lež považuje lhaní až od školního věku, kdy už dítě dokáže přijmout pravidla chování. Rozlišuje různé formy dle závažnosti, od zapírání přes smyšlenky, lhaní za účelem vytáhnout se či svádění na druhé a až po podvod ve vlastní prospěch“. (Pešová, Šamalík, 2006, str. 81)

Vágnerová (1999, s. 76) popisuje, že lhaní se vyskytuje *především* u dětí v předškolním věku (3-6 let). Nejde však o pravé lhaní. Toto období se vyznačuje:

1. **Egocentrismem** - dítě soudí dle vlastního subjektivního pohledu,
2. **Fenomenismem** - dítě si vytvoří určitou vizi reality a nehodlá ji měnit,
3. **Magičností** – při vysvětlování různých dějů si dítě pomáhá vlastní fantazií a tím může docházet ke zkreslení,
4. **Absolutismem** - je přesvědčeno, že každé tvrzení je definitivní.

Předškolní dítě se vyznačuje živou fantazií, kterou často míchá se skutečností. Jeho interpretace světa je pro něj jediná a tímto způsobem si přizpůsobuje realitu tak, aby byla pro něj duševně přijatelná a hlavně srozumitelná. Na základě výše zmíněných znaků předškolního věku, můžeme lépe pochopit, proč u těchto dětí nejde o lhaní v pravém slova smyslu. Jedná se o tzv. konfabulaci, což jsou „výmysly“ a bájná tvrzení u dětí zhruba do 6 let, je neprožitá, neodpovídá skutečnosti, dítě si ale není vědomo toho, že prožívá smyšlenku, nelze ji proto považovat za pravou lež. ” (Hartl, Hartlová, 2000, s. 294). Dítě navíc ještě nedokáže produkovat lež jako takovou, protože je to složitá myšlenková operace, které ještě není schopno. Pokud nám tedy tvrdí, že „to,“ neudělalo a rozbilo se to samo, pak je dítě o této pravdivosti přesvědčeno. (Vágnerová, 1999, s. 76)

Problematikou lhaní z pohledu psychologie jsme se zabývali, jelikož nám pohled z psychologického hlediska pomůže pochopit myšlenky a psychiku dítěte.

3 LHANÍ U DĚTÍ

Zlovyků, kterých dítě nabývá v raném dětství, se těžko zbavuje. Rostou-li tyto návyky s dítětem do dalšího období, bude velice těžké, se s nimi vypořádat. Musíme ale podotknout, že, lež není dítěti vrozena, můžeme obrazně říci, že je to „program“ aktivovaný výchovou. U dětí v předškolním věku patří k nežádoucím tendencím lež. Pokud se rodiče s dítětem, které má sklony ke lhaní nevypořádají včas, tj. nejlépe již v předškolním věku a nejspíše však do období puberty, lež bude mít charakter dospělého člověka. U dětí školního věku nejčastěji řešíme výchovné přestupky v souvislosti se lží a podvody. První dětské lži se objevují brzy, ale většinou jim chybí bezprostřední cíl, proto jsou jakousi napodobeninou dospělých lží spojených s různými „senzacemi“. Děti do čtyř let rády vykládají nepravdy a omyly, které nemůžeme považovat za skutečnou lež, vymýšlejí různé historky, které zažily, ale svou podstatou postrádají uvědomělý egoistický cíl. Dítě v tomto věku není schopné rozlišit skutečnost od fikce. Ovšem pokud tyto formy bezúčelné lži u dětí starších přetrvávají, mohou být příznakem psychické poruchy. (Novotná, 1985, s. 28, 29) Dítě staršího předškolního věku využívá lži jako prostředek k dosažení cíle, úspěchu, pochvaly nebo při vyhýbání se trestům. Dítě v tomto věku přesně vycítí, co chce blízký člověk slyšet, a tak mu to řekne. Tudíž použije lež, aby se zavděčil. Lhaním u dětí staršího školního věku se budeme zabývat níže. V pubertě a adolescenci se setkáváme se „záchvaty pravdy“, které mohou být vůči příjemci velmi tvrdé. Na druhé straně v období „nácti“ se setkáváme s pravdou selektivní, která se může střídat i s rafinovanou lží. U každé lži můžeme odlišit několik variant - můžeme znát úplnou pravdu, úmyslně ji zkreslit a podat jinak, než odpovídá skutečnosti. (Novák, 2014, s. 88-89)

Pro děti je lhaní způsob, jak něčeho dosáhnout a provádí to různými způsoby. Žáci ve škole většinou lžou, když udělali něco, co neměli povoleno nebo aby se vyhnuli trestu. Mnoho dětí se naučilo lhát od vrstevníků, protože zjistili, že lhaním lze dosáhnout určitých výhod a vzbudit obdiv či uznání vrstevníků. Někteří lžou za účelem manipulovat s druhými a vzbudit tak pocit soucitu. Lež tedy můžeme chápat jako účelovou záležitost. Žák ve školním věku je schopný rozeznat fantazii od reality, a pokud by se tyto problémy objevovaly i ve vyšších ročnících, je vhodné, aby dítě docházelo do pedagogicko-psychologických porad. V případě, že učitel zjistí drobné nesrovnalosti ve sdělení žáka, nemusíme to nutně považovat za výchovný problém. Pokud se jedná o lži závažnější, kdy může docházet k ublížení druhému, pomstu nebo vlastního prospěchu na úkor druhých, nemůžeme odha-

lenou lež přehlížet a tolerovat. Je nutné se lži dostatečně věnovat. Příčinami lhaní jsou většinou obavy nebo strach a může to mít za následek až ztrátu důvěry.

Všichni dobře známe přísloví „kdo lže, ten krade“ v podstatě se jedná o manipulační prostředek, aby nám dítě řeklo celou pravdu. (Ondráček, 2003, s. 91)

Výchovnou práci s žáky ve starším školním věku můžeme nazvat obdobím rozpolceností. Žákům sice chybí jakési zkušenosti a potřebná jistota, ale na druhé straně mají trvalou potřebu jednání a svobodu v rozhodování. Z pohledu učitele se jedná o zátěžové období žáka, kdy by se měl učitel rozhodně vžít do žákovy situace a nezapomínat, že každý si tímto obdobím musel projít, než našel sám sebe. Žák musí najít svou vlastní pozici a celkově si zformulovat a ujasnit své přesvědčení, což je u každého jedince odlišné. Výsledkem je chování, které ať už učitelé ve školním prostředí, tak celkově dospělí nemusejí vždy akceptovat. Učitel, jakož ten starší a moudřejší, by se neměl nechat vtáhnout do tzv. boje generací, ale ukázat a nabídnout žákům, možnost spolupráce. V této situaci zaujímá učitel pozici podporovatele a podněcovatele procesu, který je hlavně zaměřen na realizaci, komunikaci, rozhodování a sledování cílů ve školním prostředí. Důležitým předpokladem k úspěšnému zvládnutí je otevřenost, důvěra, spolehlivost, důslednost a kooperace učitele k žákům. Tyhle všechny vlastnosti žáci staršího školního věku na učiteli nejlépe ohodnotí a ocení. (Ondráček, 2003, s. 109)

Obecně shledáváme lhaní u dětí na první pohled jako viditelný, ale dlouhodobě „neřešený“ problém. Mnoho autorů zmiňuje lhaní ve svých publikacích, ale málo z nich jde do hloubky jádra této problematiky. Prvotně by se lhaní mělo řešit v rodinném prostředí, ale korigovat toto chování by se mělo také ve školním prostředí učiteli či vychovateli. Výchovným působením na dítě od raného věku můžeme dosáhnout příznivých výsledků a vyvolat tak v dětech dojem, že lhaním se opravdu ničeho nedosáhne.

3.1 Charakteristika lži dětí staršího školního věku

U dětí staršího školního věku dochází ke změnám způsobu uvažování – mizí znaky magičnosti, fantazie a egocentričnosti. Rozeznávají skutečnost od představ a rozlišují, co se opravdu stalo od toho, co by si přáli, aby se stalo. Dovedou posuzovat skutečnost z jiného hlediska než ze svého a učí se vidět svět i jinými očima než svými. Umí také odhadnout, jak by na určitou situaci zareagovala maminka a tatínek, což je významné pro lhaní. Do

školákova světa začínají přibývat i jiní významní lidé, než jsou rodiče – například paní učitelka, sportovní trenér nebo vychovatelka. K rodičům už tak nevzhlíží jako třeba předškoláci, ale rodinu mají za stále důležitou součást života. V tomto období, hrají důležitou roli vrstevníci, ale ne tak velkou jako pro teenagera. Kamarádí se s dětmi stejného pohlaví, dělí se na holčičí a klučičí skupinky a vytváří si vlastní normy chování. Školák dokáže rozlišovat různé situace a taky se podle nich dokáže chovat. To může vést k tomu, že děti třeba nelžou ve škole, ale lžou doma, či naopak. (Beníšková, 2010, s. 49)

Školák umí rozeznat, co je pravda a co lež. Je si plně vědom, že při lhaní záměrně neříká pravdu a lhaní je pro něho vědomý čin. Snad každý školák někdy vyzkoušel zalhat. Každé dítě se při lhaní liší stylem i frekvencí. Existují školáci, kteří lžou pravidelně a je to pro ně běžné a taky ti, kteří to zkusí jen ojediněle. Někdo lže neobratně a většinou se na jeho lži přijde, a proto třeba se lhaním přestane. Jiný je při lhaní velmi přesvědčivý, lidé mu věří a tak lže častěji. (Beníšková, 2010, s. 50)

Jelikož je tato bakalářská práce zaměřena na děti ve školním věku, obecně si zde vymežíme, co je typické pro tyto žáky. Jak uvádí Erikson, pro děti je to období snaživosti a pile, snaží se udělat dobrý výkon, který bude pozitivně ohodnocen a bude pro ně představovat úspěch. Úspěch je v tomto období velice důležitý, protože posiluje jeho sebedůvěru a tím pádem uspokojuje i potřebu seberealizace. Na druhé straně když se dítěti něco opakovaně nedaří, může to vést až k pocitům méněcennosti a nejistoty. Takové dítě hledá způsoby jak si tyto „neúspěchy“ vynahradiť i v pozdějším věku. Erikson (1963,1964, cit. podle Vágnerová, 1995)

Stadium pubescence jak definuje Helus je označeno i jako střední školní věk, jedná se o přechod dítěte na druhý stupeň základní školy, nebo raná adolescence, což značí, že dětství je pomalu nahrazováno nastupujícím dospíváním. Pubescent prochází procesem dosahování fyziologické (sexuální) zralosti. Mezi raným školním věkem a pubescencí je velký rozdíl, dalo by se říci, že jeden z nejostřejších ze všech, kterými v životě procházíme. Dítě v raném školním věku je považováno za vyrovnané a klidné, úspěšně se popralo s nároky školy a tím pokročilo i v rozvoji své osobnosti. Zatímco pubescent je věk dramatických proměn (ať už těla i duše), neklidu, začínají konflikty mezi rodiči i učiteli. Jedinec prochází hlubokými krizemi, změny nálad, názorů a často se stává sobě samému i okolí obtížným. (2009, s. 248)

3.2 Typy lží u dětí

Tato kapitola je zaměřena na různé typy lží u dětí. Psychiatr P. Vodák a pedagog A. Šulc rozdělili lži na dodnes použitelné skupiny – lži obranné, návykové, s převažujícími agresivními tendencemi a bájivé lži. (cit. podle Novák, 2014, s. 90)

Smyšlenka – konfabulace: tímto termínem bývají označovány „nepravé lži“, bájná tvrzení nebo výmysly. Smyšlenky jsou považovány za normální jev u dítěte v předškolním věku. Mohou se objevit také u dospělých, v souvislosti zakrýt své nedostatky. Jedná se o mix vzpomínkových představ, útržků zážitků doplněných fantazií dítěte. Dítě využívá tzv. obranné mechanismy, slovo „ne“, jiný zápor, nebo forma odmítání může být jakousi formou úniku ze situace, které vyvolávají nezvládnutelné emoce. Smyšlenky jsou v zásadě vědomou strategií a i samotný autor jim částečně uvěří.

Lež návyková: lži tohoto typu souvisí s postižením ve smyslu dětské deprivace. Postižený nevěří nikomu natož pracovníkům ve výchovných, vzdělávacích nebo pomáhajících institucích.

Agresivní lži: záměr těchto lží vede k dosažení subjektivního prospěchu. Jde o to, aby jedinec dosáhl svého a ostatní lidé kolem trpěli. Slova jako deprese a agrese se v souvislosti vyskytují cíleně. Některé prvky agresivních lží se projevují u lidí trpících lehkou depresí.

Lež bájivá: toto lhaní se dříve označovalo za tzv. „mýtománii“. Tyto lži nemusí člověku přinášet osobní zisk, ale výsledky bývají často překvapující. Při tomto lhaní se nejedná o zcela vymyšlené příběhy. Příběhy mají dlouhý charakter, ve kterém se vyskytuje trocha pravdy a jsou dokresleny až dramatickými výmysly. Jedinec se snaží na sebe upoutat pozornost a zlepšit tím svou sociální pozici. Mezi bájivou lží a prezentací reality můžeme také zařadit i *přehánění*.

Následuje další typologie lží z článku Dezidera Kol'aje (1994, s. 12-13):

Lež fantazijní: pro děti je lež fantazijní jakousi výzvou, snaží se jí vyplnit mezery v rozumovém chápání světa. Každodenní situace je ve světě fantazie nějak zajímavější a lepší. Proto je u dětí docela normální, že do fantazie často „utíkají“. Často se zážitky promíchají s těmi skutečnými a dítě o nich hovoří, jako o skutečných událostech. Rodiče se nemusí trápit nad takovou lží, ale někteří to mohou považovat za vymyšlení si. Nicméně, každému z nás se to občas stává.

Lež obranná: tato lež souvisí se sebevědomím a obrazem o sobě samém. Jestliže se dítě dopustí nějakého přestupku nebo chybě, má sklony k podvádění, aby ubránilo snížené sebevědomí. Je obecně známo, že při úspěchu nám sebevědomí roste a naopak při neúspěchu se zmenšuje. Dětské JÁ neboli obraz o sobě je velmi slabé a nejisté. Dítěti jistotu dodávají především rodiče, jejich představami o jeho povaze nebo schopnostech, které dítě má. Když má dítě pocit viny například, že nějakým přestupkem ohrozilo dobrou představu o jeho osobě, má ještě větší sklony ke lhaní. Dítě se bojí trestu za přestupek a taky že zklame rodiče. Nedoporučuje se proto dlouze vyšetřovat lhaní dětí, protože dítě můžeme postavit do této obranné pozice.

Lež chlubivá: chlubivá lež zveličuje skutečnou pravdu. Jeden z možných důvodů této lži je snaha se zviditelnit, zaujmout, uchvátit, nebo jen touha vidět hrdost rodičů, obdiv kamarádů nad naším úspěchem. Děti tuto lež obvykle používají ve školním nebo sportovním prostředí.

Lež toužebná: těmto lžím většinou uvěří i dítě, které je samo říká. Jsou pro něho jakousi druhou skutečností. Například když dítě ve škole vypráví spolužákům, jak bylo o letních prázdninách na dovolené s rodiči v exotické krajině. Při této lži se snažíme předběhnout čas a splnit si svoje tajné sny, přání nebo touhy a tím si vlastně „ušetříme námahu“.

Lež milosrdná (tzv. zbožná nebo bílá lež): tato lež je rozšířená jak u dětí, tak i u dospělých. Používá se, abychom někoho ochránili před krutou pravdou anebo abychom někoho potěšili (např. nemocné babičce při návštěvě v nemocnici řekneme, že se určitě uzdraví, i když lékař nám řekl něco jiného).

Lež snobská: při této lži předstíráme určité věci a věříme, že tím stoupneme v očích druhých lidí. Například se vychalujeme drahými věcmi nebo členem z rodiny, který toho hodně dokázal. Nemusí se to týkat jen věcí (aut, šperky, oblečení), ale i schopností a dovedností mezilidských vztahů. Dítě chce ukázat, že má něco lepšího než ostatní. Tato lež tedy úzce souvisí s pocitem méněcennosti, které maskujeme tím, že určité věci předstíráme. Nepřímo vlastně lžeme. Někdy sami sobě, jindy druhým lidem. Hlavní myšlenkou jsou hesla jako: „Máme na to“, „Máme něco, co vy ostatní nemáte“ apod.

Jestliže zjistíme, že dítě trápí pocit méněcennosti, měli bychom dítěti věnovat více pozornosti. Sebevědomí je velmi důležité, v dnešní společnosti se bez něho neobejdeme. Proto je lepší, když ho získáme v dětství, v dospělém věku pak nemusíme s tímto handicapem podstatně bojovat.

Lež zbytečná: jak vyplývá z názvu, tato lež je celkem zbytečná. Někteří lidé lžou bez sebevětšího důvodu, prostě jen tak ze zábavy nebo dokonce ze zvyku. Rodičové se při takovém druhu lži u svých dětí obracejí na dětské psychology. Působí totiž jako charakterová vada a vyvolávají u rodičů zklamání z dítěte.

Lež zákeřná: tento druh lži je přímou agresivitou vůči jinému jedinci. Dítě ji používá záměrně a to z důvodů žárlivosti, závisti, potřeby být první a taky získat pozornost a lásku dospělých jen pro sebe. Dítě používá záměrné prostředky žalování, pomlouvání nebo taky vymyšlení si.

Jak vidíme, je mnoho typologií lhaní, z nichž mnohé jsou nám blízké a povědomé. Tyto typologie však nejsou pod svými pojmy známé veřejnosti, nicméně často užívané v praxi. Dle našeho názoru můžeme za nejznámější typ lži považovat milosrdnou lež. Na příkladu, když kamarádka druhé kamarádce zalichotí, že se jí líbí její nová kabelka, i když to není pravda.

3.2.1 Proč školáci nejčastěji lžou

Důvody ke lhaní může mít dítě celé spektrum. Stejně jako u dospělých, příčin lhaní je u školáků spousta. Je ale zapotřebí rozlišit, jestli je vhodné použít trest, nebo stačí domluva a ze všeho nejvíc, jestli dítě nepotřebuje naši pomoc. Lež může být jakousi formou volání o pomoc. Beníšková ve své knize uvádí nejčastější důvody, proč školáci lžou:

- Aby se vyhnuli potrestání či potížím. Mnoho dětí v tomto věku lze proto, že se chtějí vyhnout nepříjemnostem.
- Aby nemuseli dělat něco, co nechtějí.
- Aby získali něco, po čem touží.
- Chtějí si zjednodušit život.
- Protože vidí, že jejich rodiče také lžou. Děti se učí od svých rodičů a dalších dospělých, a proto budou mnohem náchylnější ke lži, pokud ve svém okolí uvidí, že lhát je vlastně běžné.
- Aby udělali dojem na druhé.
- Aby nezarmoutili rodiče.
- Aby podpořili svou sebeúctu.
- Nechtějí ztratit tvář před kamarády, svou pozici ve skupině dětí.

- Aby chránili druhé. Děti bývají velmi loajální k druhým dětem či členům rodiny. Mohou lhát, aby je ochránili. (2010, s. 51)

Pro srovnání uvádíme nejčastější důvody dětské lži od Matouškové:

- Lže ve snaze vyhnout se nepříjemným situacím. V takovém případě si dítě vytvoří přijatelnější interpretaci dané události, které uvěří.
- Lež jako obrana tam, kde je týráno.
- Lež za účelem dosažení určitého zisku. Může být dvojího typu a to buď pasivní, kdy dítě pravdu zamlčí nebo aktivní, při které může dojít až k poškození druhé osoby ve snaze dosáhnout svého.
- Nejčastějším důvodem lži však je strach (vyhnout se trestu). (2013, s. 264)

Z výše uvedeného vyplývá, že autorky se víceméně shodují na důvodech lhaní, ale Matoušková navíc uvádí jeden z aspektů, kdy dítě lhaním zatajuje případné týrání.

3.2.2 Práce s žákem, který lže

Důležitým krokem ke správnému řešení situace, kdy učitel zjistí, že mu žák závažným důvodem lhal je ten, že nesmí dát žákovi šanci, aby viděl, jak moc ho to rozčiluje, že zjišťuje co je a co není pravda. Když se tak učiní, je tady velká šance, že se to nebude opakovat. Většinou k tomu stačí říct komentář typu „Jsem velmi důvěřivý člověk a není problém mě vodit za nos.“. Kdyby se učitel naštvál a začal sázet žákovi důvody, kdy učitel ví, že mu žák lhal, jen by mu nahrál k výše zmíněné finalitě. Naopak velmi důležité je udělat si jasno v tom, do jaké míry může přispívat vlastní chování učitele ke zvýšení potřeby žáka lhát: ochotu lhát zpravidla posilují nespravedlivá kritéria hodnocení žáků, příliš tvrdé postihy za nežádoucí chování, ke kterému se přiznali, či učitelovo vlastní „modelové“ lhaní.

- Při střetnutí se závažnou formou lži by učitel žáka neměl odsunout na druhou kolej, na druhou stranu mu dát najevo, že se tohle nebude opakovat. Většího efektu dosáhneme tehdy, když žákovi dáme šanci k nápravě, nežli morálním kázání či postupnými scénkami.
- Když se přejde k samotnému postihu za lhaní, vždy to musí odpovídat závažnosti lži, následkům, opakování apod. Učitel by měl dát žákovi na výběr volbu formy postihu a vůbec jak by mohl žák napravit důsledky své lži.

- Po úspěšném vykonání postihu by se žák určitě neměl tzv. nálepkovat, ale dát mu šanci nového začátku – tím mu dáme najevo ochotu a znovuzískání důvěry. Samozřejmě se to nesmí opakovat několikrát do měsíce.
- Pokud se to ovšem opakuje a lhaní je častější a mnohem závažnější, měli by se kontaktovat rodiče, konzultovat s kolegy z pedagogicko-psychologické poradny a pracovat s žákem na střednědobém až dlouhodobém výchovném působení. Ondráček (2003, s. 92)

Na závěr teoretické části, jsme si uvedli, pár tipů jak pracovat s žáky, u kterých se objevuje lhaní. Jak již bylo řečeno, jdeme dětem příkladem všichni a tudíž i učitel působí jako model. Proto není špatné, když má učitel odvahu před žáky přiznat své nedokonalosti a tím dát žákům najevo, že každý je jen lidská bytost, která se může kdykoli splést, ale proto není důležité si vymýšlet, nebo dokonce lhát. Nyní přejdeme k praktické části bakalářské práce.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Zde vymezíme, proč se o dané téma v této části zajímáme. V této praktické části se věnujeme problematice lhaní a konkrétně žáků druhého stupně základních škol. Lhaní je jedním z aspektů rizikového a problémového chování, čím se sociální pedagogika zabývá. Lhaní můžeme označit jako disociální poruchu chování. Jedná se o nepřiměřené, nespolečenské chování, které se však za určitých okolností dá zvládnout přiměřenými pedagogickými postupy (př. trest, poznámka). Jestliže známe důvody tohoto chování, můžeme ho pozitivně ovlivňovat. Výzkumným problémem tedy shledáváme lhaní u dětí druhého stupně základních škol.

Ve školním prostředí se objevuje problematické chování, kam právě můžeme zařadit i lhaní. Je nám více než jasné, že samotný učitel nemůže zvládat pozitivně ovlivňovat každého žáka a proto je vhodné upotřebit vychovatele či asistenta pedagoga, který má dostatečné kompetence a možnosti věnovat se těmto jedincům.

Danou problematikou se v České republice nejvíce zabývají Zdeněk Vybíral, Tereza Beníšková, Petr Ondráček nebo Lenka Mynaříková, která mimo jiné realizovala v roce 2013 výzkum, kde zkoumala souvislost mezi lhaním a emoční inteligencí. Výzkumu se zúčastnili respondenti nad patnáct let, narozeni v ČR. 15 osob bylo vybráno cíleně a 97 na základě rozeslání dotazníku. Na základě výzkumu dokázala, že všichni respondenti lžou aspoň někdy, 90 % lže dle vlastního odhadu 1-12 lží týdně, 100 % říká, že upřímnost je pro ně nutnou podmínkou pro navázání a udržení vztahu, 56,3 % lhaní je zřídka nebo nikdy ospravedlnitelné, 94,6 % říká, klamání neznámou osobou je snazší, než oklamání přátel a partnerů, 75 % říká, je snazší lhát dětem než dospělým.

Ze zahraničních autorů můžeme zmínit Danielle Dalloz, Paul Ekman, z oblasti psychologie například DePaulo, Jean Piaget nebo Lawrence Kohlberg.

5 DESING VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

5.1 Výzkumná otázka

Hlavní výzkumná otázka:

- Jaký je názor žáků druhého stupně na problematiku lhaní?

Deskriptivní dílčí výzkumné otázky:

- Jaké jsou důvody, které vedou žáky druhého stupně ke lhaní?
- Jaké pocity mají žáci druhého stupně při lhaní?
- Jaké jsou reakce dospělých na lhaní z pohledu dětí?
- Jaké jsou postoje žáků druhého stupně na problematiku lhaní?
- Komu nejvíce žáci druhého stupně lžou?
- Jak často žáci druhého stupně nejčastěji lžou?

Relační dílčí výzkumné otázky:

- Existují rozdíly v postojích žáků na problematiku lhaní v jednotlivých ročnících druhého stupně?
- Existují rozdíly v případech, kdy žáci nejčastěji lžou v jednotlivých ročnících druhého stupně?

Jelikož máme dílčí výzkumnou otázku zaměřenou na postoje, které jsou nejen v literatuře chápány rozdílně, chtěli bychom uvést, jak postoj chápeme my. Postoj je hodnotící vztah a jeho předmětem může být cokoliv. Postoje se vztahují k objektům i situacím. Postoj vyjadřuje pohotovost k chování, ale chování jimi není určeno, protože se v určitých situacích chováme v rozporu s nimi. V našem případě se jedná o postoj žáků ke lhaní.

5.2 Výzkumné cíle

Hlavní výzkumný cíl:

- Zjistit názory žáků druhého stupně na lhaní.

Deskriptivní dílčí výzkumné cíle:

- Zjistit důvody, které vedou žáky druhého stupně ke lhaní.
- Zjistit pocity žáků druhého stupně při lhaní.
- Zjistit reakce dospělých z pohledu dětí na jejich lhaní.
- Zjistit postoje žáků druhého stupně na problematiku lhaní.
- Zjistit osoby, kterým nejčastěji žáci druhého stupně lžou.
- Zjistit četnost lhaní žáků druhého stupně.

Relační dílčí výzkumné cíle:

- Zjistit rozdíly v postojích žáků na problematiku lhaní v jednotlivých ročnících druhého stupně.
- Zjistit rozdíly v případech žáků, kdy nejčastěji lžou v jednotlivých ročnících druhého stupně.

5.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl vybrán pomocí dostupného výběru. Výzkumným souborem jsou žáci druhého stupně základních škol (tedy žáci staršího školního věku). Výzkum byl proveden na druhých stupních základních škol od 6. - 9. tříd. Rozsah dotazovaných byl zvolen, aby byl značný k úrovni bakalářské práce.

5.4 Věcné hypotézy

H₁: Mezi žáky 6., 7. a 8., 9. tříd existuje rozdíl ve vnímání podstaty lhaní.

H₂: Mezi žáky 6., 7. a 8., 9. tříd existuje rozdíl v pravdivé komunikaci.

5.5 Technika sběru dat

Výzkum byl proveden v kvantitativním pojetí. Abychom docílili našeho záměru, získali jsme informace pomocí dotazníkového šetření. Empirická metoda byla navržena, aby vyhovovala daným respondentům. Dotazník byl vypracovaný samostatně a skládal se z dvou částí. První část dotazníku tvořila 15 otázek, z nichž 14 bylo polozavřených, a poslední otázka byla otevřená. Druhá část dotazníku tvořila 26 otázek, Likertova typu. V dotazníku se také zjišťovali identifikační údaje (školní třída, pohlaví).

Dotazníky byly rozdány žákům v tištěné formě a vyplněny v rámci Občanské výchovy. Z celkového počtu 170 rozdaných dotazníků jsme k další analýze měli k dispozici celkem 154 dotazníků od respondentů. Návratnost tedy činila 100 %. Zbylých 16 dotazníků jsme vyloučili, protože nebyly použitelné. Před samotný výzkum byl proveden předvýzkum, kde byli osloveni respondenti dané cílové skupiny – žáci druhého stupně základní školy. Respondenti byli následovně dotazováni, zda všem otázkám rozuměli. Předvýzkum byl důležitý z důvodu zjištění případných nepřesností v praxi. Dotazník respondentům zabral cca 10 min.

5.6 Metody analýzy dat

Shromážděná data jsou zpracována pomocí výsečových a sloupcových typů grafu. Dále také pomocí tabulek. Jednotlivé otázky v dotazníku jsme analyzovali pomocí deskriptivní statistiky. V první části dotazníku jsme v otázce č. 3 a 4 použili výpočet pomocí testu nezávislosti pro kontingenční tabulku, abychom statisticky prokázali rozdíly mezi ročníky 6., 7. tříd a 8., 9. tříd. Jelikož podle Chrásky „testu nezávislosti chí-kvadrát nelze použít v případech, kdy ve více než 20 % polí kontingenční tabulky jsou očekávané četnosti menší než 5 a v případě, že v některém poli je očekávaná četnost menší než 1“ (2007, s. 78). Pro zbylých deset otázek jsme použili výpočet, pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát. Druhá část dotazníku byla vyhodnocena pomocí deskriptivní statistiky. Každá analyzovaná hodnota je vysvětlena a okomentována pod tabulkou.

6 ANALÝZA DAT

6.1 I. část dotazníku

Identifikační údaje – otázky č. 1. a 2.

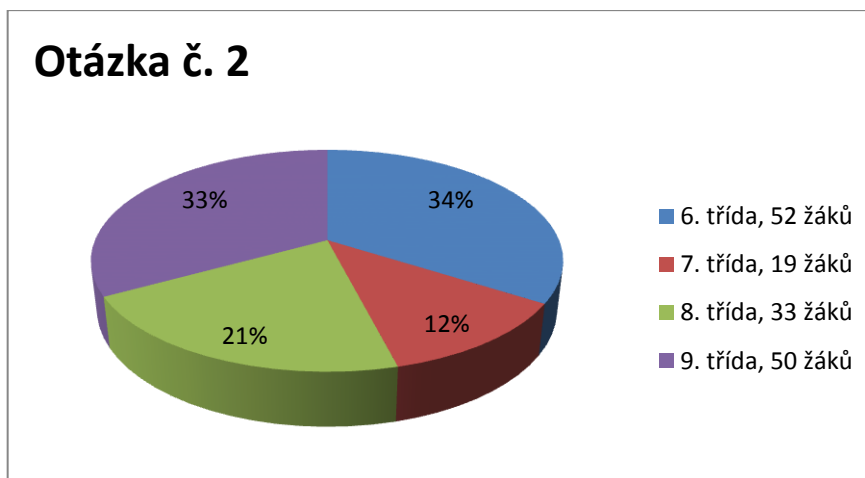
Otázka č. 1: Jsi:

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	87	56 %
Chlapci	67	44 %

Tabulka 1 Zastoupení jednotlivých respondentů podle pohlaví

Dívky tvořili 56 % respondentů (87 dívek), 44 % respondentů tvořili chlapci (67 chlapců). Celkový počet respondentů byl 154.

Otázka č. 2: Do které třídy chodíš?

Graf 1 Struktura respondentů dle pohlaví

Graf 1 ukazuje procentuální vyjádření počtu respondentů dle školních tříd. Největší zastoupení 34 % má 6. třída s 52 respondenty. 9. třídu navštěvuje 50 žáků, 8. třídu 33 žáků. Naopak nejméně respondentů navštěvuje 7. třídu, tj. 12 % žáků, což je 19 žáků. Dále budeme pokračovat otázkami, které se týkají problematiky lhaní.

Otázka č. 3: Lhaní je podle Tebe:

	6., 7. třídy		8., 9. třídy	
Správné	0	0 %	4	5 %
Špatné	37	52 %	51	61 %
Návykové	12	17 %	10	12 %
Omluvitelné	22	31 %	18	22 %

Tabulka 2 Názory na lhaní

Tabulka 2 ukazuje, jaké mají žáci názory na lhaní. Je zde uvedena absolutní a relativní četnost. Na odpověď správné reagovali pouze žáci 8. - 9. tříd (5 %). Na možnost špatné odpověděli nejvíce žáci 8. - 9. tříd (61 %), zatímco žáci 6. - 7. tříd (52 %). Lhaní jako návykové uvedli nejvíce žáci 6. - 7. tříd (17 %) a nejméně žáci 8. - 9. tříd (12 %). Jako poslední možnost omluvitelné uvedlo nejvíce žáků 6. - 7. tříd (31 %) a nejméně žáků 8. - 9. tříd (22 %). Z čehož nám plyne, že žáci vnímají lhaní jako špatné, což hodnotíme za pozitivní výsledek.

Provedli jsme výpočet kontingenční tabulkou. Pro tuto oblast byly zvoleny následující statistické hypotézy:

H_0 = Mezi názory žáků 6. - 9. tříd ZŠ na lhaní neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A = Mezi názory žáků 6. - 9. tříd ZŠ na lhaní existuje statisticky významný rozdíl.

Vypočítaná hodnota činí $\chi^2 = 2,7$. Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a stupně volnosti 2 je:

$$\chi^2 = 2,7 < \chi^2_{0,05}(2) = 5,991$$

Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto přijímáme nulovou hypotézu. Mezi názory žáků 6. - 9. tříd ZŠ na lhaní **neexistuje statisticky významný rozdíl.**

Otázka č. 4: Jak často lžeš? (patří zde i úmyslné zatajování, přehánění, vymýšlení si)

	6., 7. třídy		8., 9. třídy	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
Každý den	5	7 %	5	6 %
Když mě situace donutí	34	48 %	32	39 %
Lži se vyhýbám	28	39 %	44	53 %
Zásadně nelžu	1	1 %	0	0 %
Jiné	3	4 %	2	2 %

Tabulka 3 Frekvence lhaní

Tabulka 3 ukazuje názor respondentů na frekvenci lhaní. Je zde uvedena absolutní a relativní četnost. Z grafu vyplývá, že každý den lžou žáci 6. - 7. tříd (7 %) a téměř totožně odpověděli i žáci 8. - 9. tříd (6 %). Na možnost když mě situace donutí, nejvíce odpovědělo žáků 6. - 7. tříd (48 %), méně už žáci 8. - 9. tříd (39 %); nejčastější uváděné příklady byly – *nechce mít problém; stydí se; chce se vyhnout trestu/potížím; nechce se hádat; kvůli známám; pro dobrou věc*. Na možnost lži se vyhýbám, odpovědělo nejvíce žáků 8. - 9. tříd (53 %) a méně žáci 6. - 7. tříd (39 %). Žáci 6. - 7. tříd (1 %) uvedli, že zásadně nelžou. Zde uvedeme nejčastější příklady na poslední možnost Jiné – *málo kdy; občas, ale nechce nikomu ublížit; občas, když je potřeba*. Nejvíce na tuto možnost odpověděli žáci 6. - 7. tříd (4 %). Z výše uvedeného nám vyplývá, že žáci 6. a 7. tříd lžou, když je situace donutí, načež žáci 8. a 9. tříd se snaží lži vyhýbat.

Provedli jsme výpočet kontingenční tabulkou. Pro tuto oblast byly zvoleny následující statistické hypotézy:

H_0 = Mezi jednotlivými ročníky druhého stupně ZŠ na frekvenci lhaní neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A = Mezi jednotlivými ročníky druhého stupně ZŠ na frekvenci existuje statisticky významný rozdíl.

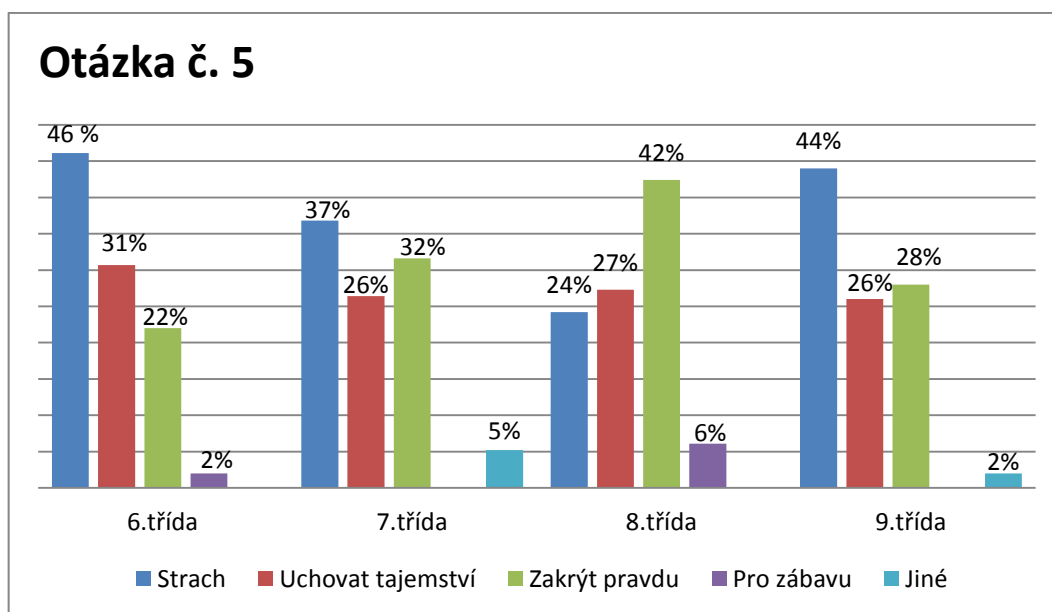
Vypočítaná hodnota činí $\chi^2 = 3,1$. Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a stupně volnosti 3 je:

$$\chi^2 = 3,1 < \chi^2_{0,05}(3) = 7,815$$

Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto přijímáme nulovou hypotézu. Mezi jednotlivými ročníky druhého stupně ZŠ na frekvenci lhaní **neexistuje statisticky významný rozdíl**.

Otázka č. 5: Jaké jsou podle Tebe obvyklé důvody ke lhaní?

Graf 2 Obvyklé důvody lhaní

Graf 2 znázorňuje pomocí sloupcového grafu nejčastější důvody ke lhaní. Na možnost strach odpovědělo největší množství žáků z 6. tříd (46 %) a naopak nejmenší počet žáků z 8. tříd (24 %). Za druhou možnost uchovat tajemství označili opět nejvíce žáci z 6. tříd (31 %) a nejméně 7. třída (26 %) a taktéž 9. třída (26 %). Třetí možnost zakrýt pravdu odpovídalo nejvíce žáků z 8. tříd (42 %) a nejméně žáků z 6. tříd (22 %). Pro zábavu, tuto možnost v největším počtu označovali žáci z 8. tříd (6 %). Zde uvedeme nejčastější příklady na poslední možnost Jiné – *vytahovat se; kompliment*. Můžeme konstatovat, že žáci 6., 7. a 9. tříd lžou ze strachu, zatímco žáci 8. tříd lžou proto, aby zakryli pravdu.

Byl proveden výpočet chí-kvadrátu. Pro tuto oblast byly zvoleny následující statistické hypotézy:

H_0 = Mezi obvyklými důvody na lhaní neexistuje statisticky významný rozdíl.

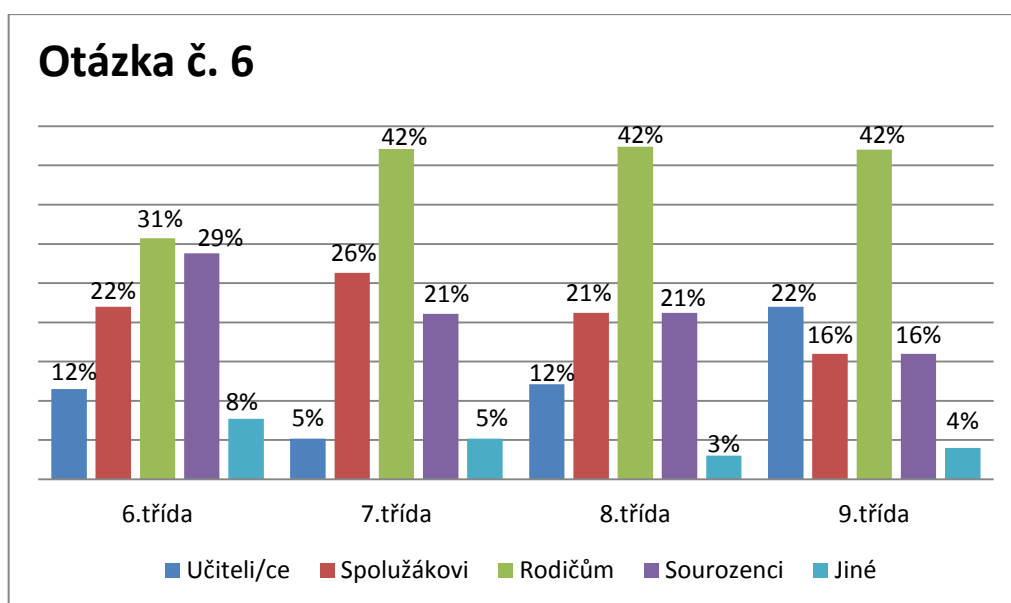
H_A = Mezi obvyklými důvody na lhaní existuje statisticky významný rozdíl.

Vypočítaná hodnota činí $\chi^2 = 93,5$. Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a stupně volnosti 4 je:

$$\chi^2 = 93,5 > \chi^2_{0,05} = 9,483$$

Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto přijímáme alternativní hypotézu. Mezi obvyklými důvody na problematiku lhaní **existuje statisticky významný rozdíl**.

Otázka č. 6: Komu nejčastěji lžeš?

Graf 3 Lidé, kterým se nejvíce lže

Graf 3 ukazuje, komu žáci druhých stupňů nejčastěji lžou. Jako první možnost učiteli odpovědělo nejvíce žáků z 9. tříd (22 %) a nejméně žáků ze 7. tříd (5 %). Za odpověď spolužákovi největší počet označili žáci ze 7. tříd (26 %) a naopak nejméně žáci 9. tříd (16 %). Rodičům lže nejvíce žáků ze 7., 8. a 9. tříd (shodně 42 %) a nejmíň žáci z 6. tříd (31 %). Sourozencům lže největší počet žáků z 6. tříd (29 %) a nejmenší počet žáků z 9. tříd (16 %). Na odpověď jiné odpověděli v největším počtu žáci z 6. tříd (8 %) a jejich nejčastější příklady zde uvedeme – *spíše těm, které neznám; kamarádce; různě, nikomu nelžu pravidelně; nevím, podle situace*. Dá se konstatovat, že žáci napříč třídami nejčastěji lžou rodičům, což je sice překvapivé, avšak na druhou stranu jsou děti (žáci) s rodiči nejčastěji.

Byl proveden výpočet chí-kvadrátu. Pro tuto oblast byly zvoleny následující statistické hypotézy:

H_0 = Mezi odpověďmi žáků, komu nejčastěji lžou, neexistuje statisticky významný rozdíl.

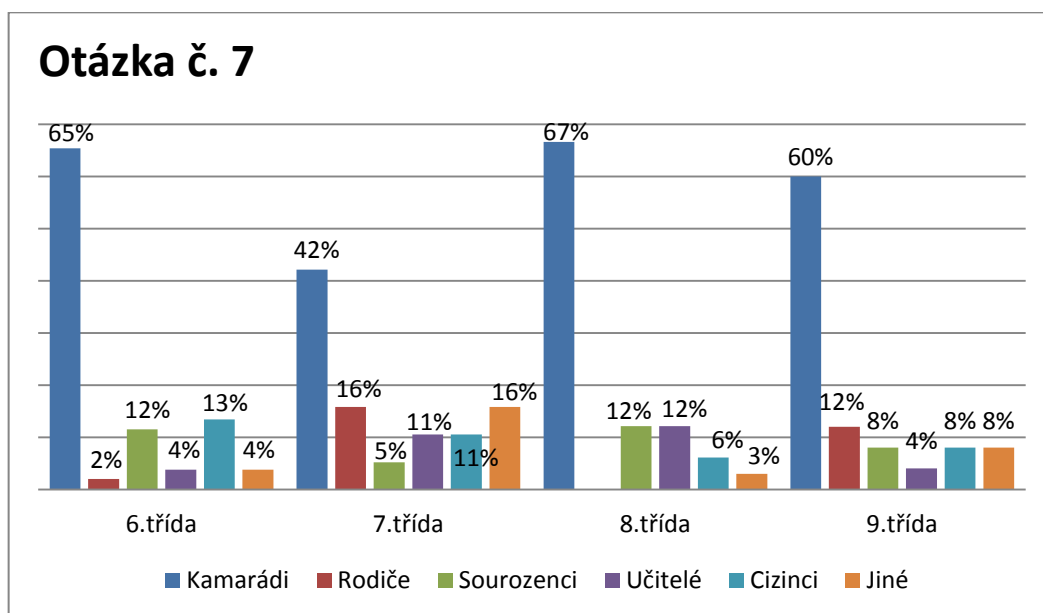
H_A = Mezi odpověďmi žáků, komu nejčastěji lžou, existuje statisticky významný rozdíl.

Vypočítaná hodnota činí $\chi^2 = 42,92$. Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a stupně volnosti 4 je:

$$\chi^2 = 42,92 > \chi^2_{0,05} (4) = 9,483$$

Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto přijímáme alternativní hypotézu. Mezi odpověďmi žáků, komu nejčastěji lžou, **existuje statisticky významný rozdíl**.

Otázka č. 7: Kdo podle Tebe nejčastěji lže?

Graf 4 Lidé, kteří nejčastěji lžou

Graf 4 znázorňuje osoby, které podle žáků nejčastěji lžou. Jako možnost kamarádi, odpověděli nejvíce žáci 8. tříd (67 %) a nejméně žáci 7. tříd (42 %). Možnost rodiče označilo nejvíce žáků ze 7. tříd (16 %) a naopak nejméně žáci z 6. tříd (2 %). Odpověď sourozenci vybralo nejvíce žáků z 6. a 7. tříd (shodně 12 %) a nejméně žáci ze 7. tříd (5 %). Učitele, označilo největší počet žáků z 8. tříd (12 %) a nejmenší počet žáků z 6. a 9. tříd (shodně 4 %). Nejvíce žáků z 6. tříd (13 %) označilo cizince a nejméně žáků z 8. tříd (6 %). Žáci 7. tříd (16 %) nejvíce označili odpověď jiná a jejich nejčastější příklady si zde uvedeme – *dospělí; prospěcháři; všichni; pokaždé někdo jiný*. Můžeme říci, že žáci napříč třídami souhlasí, že nejčastěji lžou kamarádi.

Byl proveden výpočet chí-kvadrátu. Pro tuto oblast byly zvoleny následující statistické hypotézy:

H_0 = Mezi odpověďmi žáků kdo nejčastěji lže, neexistuje statisticky významný rozdíl.

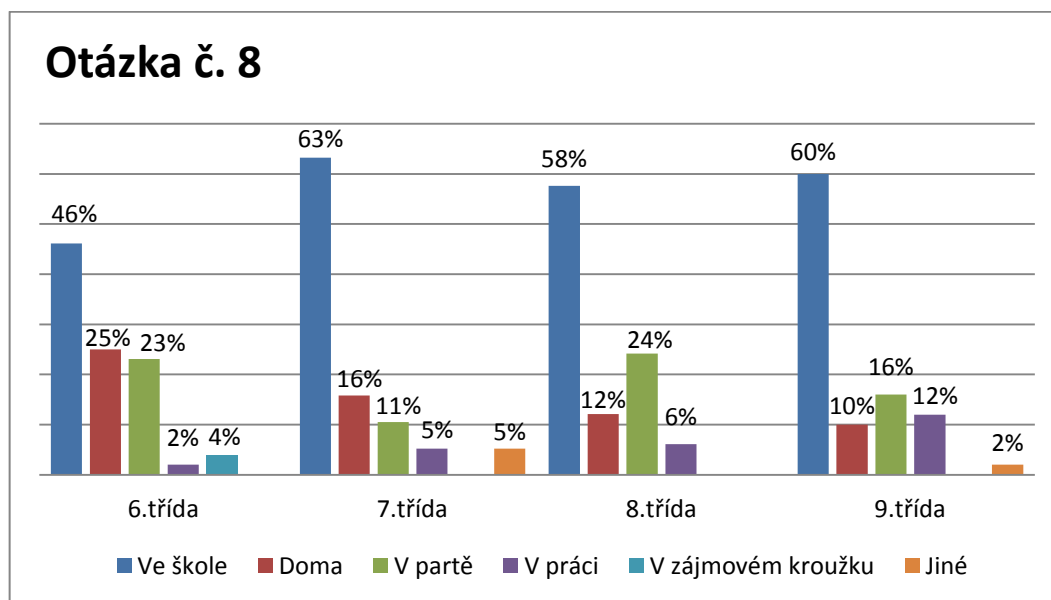
H_A = Mezi odpověďmi žáků kdo nejčastěji lže, existuje statisticky významný rozdíl.

Vypočítaná hodnota činí $\chi^2 = 222,81$. Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a stupně volnosti 5 je:

$$\chi^2 = 222,81 > \chi^2_{0,05}(5) = 11,070$$

Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto přijímáme alternativní hypotézu. Mezi odpověďmi žáků kdo nejčastěji lže, **existuje statisticky významný rozdíl**.

Otázka č. 8: V jakém prostředí se podle Tebe nejčastěji lže?

Graf 5 Prostředí, kde se nejčastěji lže dle žáků

Graf 5 znázorňuje prostředí, kde se nejčastěji lže dle žáků. Z grafu vyplývá, že ve školním prostředí nejvíce zakroužkovali žáci 7. tříd (63 %) a nejméně žáci 6. tříd (46 %). Na možnost doma odpovídalo nejvíce žáků z 6. tříd (25 %) a nejméně žáků z 9. tříd (10 %). V partě lže největší počet žáků 8. tříd (24 %) a naopak nejméně žáci 7. tříd (11 %). Na možnost v práci odpovídalo nejvíce žáků z 9. tříd (12 %) a nejméně žáci 6. tříd (2 %). Žáci 6. tříd (4 %) hojně odpovídali, že se lže v zájmovém kroužku. Nejvíce žáků 7. tříd (5 %) uvedlo, jinou odpověď, kterou si zde uvedeme – *všude*. Z výše uvedeného nám vyplývá názor žáků, že nejčastěji se lže ve školním prostředí.

Byl proveden výpočet chí-kvadrátu. Pro tuto oblast byly zvoleny následující statistické hypotézy:

H_0 = Mezi odpověďmi žáků na prostředí kde se nejčastěji lže, neexistuje statisticky významný rozdíl.

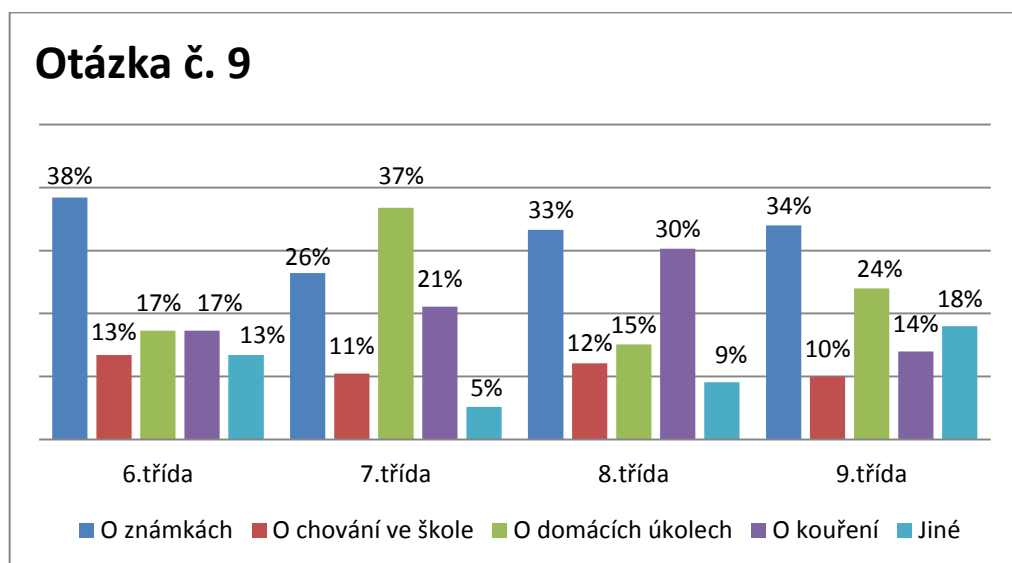
H_A = Mezi odpověďmi žáků na prostředí kde se nejčastěji lže, existuje statisticky významný rozdíl.

Vypočítaná hodnota činí $\chi^2 = 193,36$. Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a stupně volnosti 5 je:

$$\chi^2 = 193,36 > \chi^2_{0,05}(5) = 11,070$$

Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto přijímáme alternativní hypotézu. Mezi odpověďmi žáků na prostředí kde se nejčastěji lže, **existuje statisticky významný rozdíl**.

Otázka č. 9: O čem se podle Tebe nejčastěji lže rodičům?

Graf 6 Nejčastější lži rodičům

Graf 6 ukazuje, o čem nejčastěji žáci lžou svým rodičům. Z grafu vyplývá, že jako možnost o známkách označilo nejvíce žáků 6. tříd (38 %) a nejméně žáků 7. tříd (26 %). Na možnost o chování ve škole odpovědělo největší počet žáků 6. tříd (13 %) a naopak nejmenší počet žáků 9. tříd (10 %). O domácích úkolech lže rodičům nejvíce žáků ze 7. tříd (37 %) a nejméně žáků z 8. tříd (15 %). Jako možnost kouření označili nejvíce žáci 8. tříd (30 %) a překvapivě nejméně žáci 9. tříd (14 %). Jako možnost jinou nejčastěji uváděli příklady žáci 9. tříd (18 %) a zde si je vymežíme – o všem možném; o tom co nechci, aby

*věděli; o alkoholu; o záškoláctví; o simulaci nemoci; co jsme měli ve škole k obědu a ne-
smíme opomenout důvod, že rodičům by nelhali.* Dá se usoudit, že žáci 6., 8. a 9. tříd nej-
častěji lžou rodičům o známkách, na rozdíl od žáků 7. tříd, kteří nejčastěji lžou rodičům o
domácích úkolech.

Byl proveden výpočet chí-kvadrátu. Pro tuto oblast byly zvoleny následující statistické
hypotézy:

H_0 = Mezi odpověďmi žáků o čem se nejčastěji lže rodičům, neexistuje statisticky vý-
znamný rozdíl.

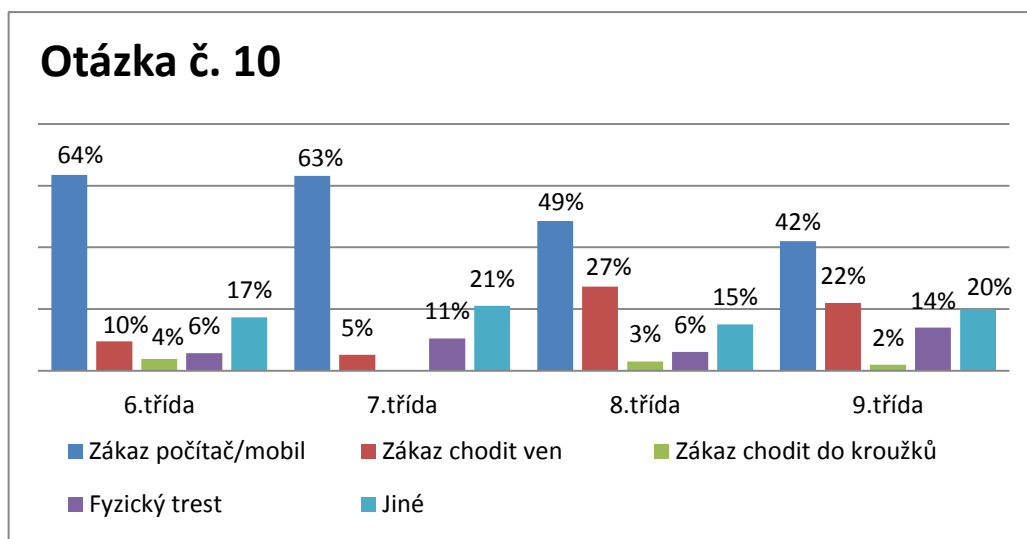
H_A = Mezi odpověďmi žáků o čem se nejčastěji lže rodičům, existuje statisticky významný
rozdíl.

Vypočítaná hodnota činí $\chi^2 = 25,11$. Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu význam-
nosti 0,05 a stupně volnosti 4 je:

$$\chi^2 = 25,11 > \chi^2_{0,05} (4) = 9,483$$

Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto přijímáme alternativní hypotézu.
Mezi odpověďmi žáků o čem se nejčastěji lže rodičům, **existuje statisticky významný
rozdíl.**

Otázka č. 10: Jaké mohou být reakce rodičů na lhaní jejich dětí?

Graf 7 Reakce rodičů na lhaní dětí z pohledu dětí

Graf 7 ukazuje, jaké jsou reakce rodičů, když zjistí, že jim dítě lže. Na možnost zakázat počítač/mobil odpovědělo nejvíce žáků z 6. tříd (64 %) a nejméně žáků z 9. tříd (42 %). Zakázat chodit ven uvedlo nejvíce žáků z 8. tříd (27 %) a naopak nejméně žáků ze 7. tříd (5 %). Na možnost zakázat chodit do kroužků odpovědělo nejvíce žáků 6. tříd (4 %). Fyzický trest označilo nejvíce žáků z 9. tříd (14 %) a nejmenší počet žáci z 6. a 8. tříd (shodně 6 %). Žáci 7. tříd (21 %) uvedli následující odpovědi v možnosti jiné – *donutí mě říct pravdu; musím si to odpracovat; rodiče mi nic nezakazují; zlobí se; jsou naštvaní; většinou na to nepřijdou; řeknou mi, že lhát se nemá a začnou se zajímat, co mě k tomu vedlo*. Můžeme tedy říci, že rodiče jako svou reakci na lhaní nejčastěji svým dětem zakazují počítač nebo mobil.

Byl proveden výpočet chí-kvadrátu. Pro tuto oblast byly zvoleny následující statistické hypotézy:

H_0 = Mezi odpověďmi žáků na reakci rodičů ohledně lhaní, neexistuje statisticky významný rozdíl.

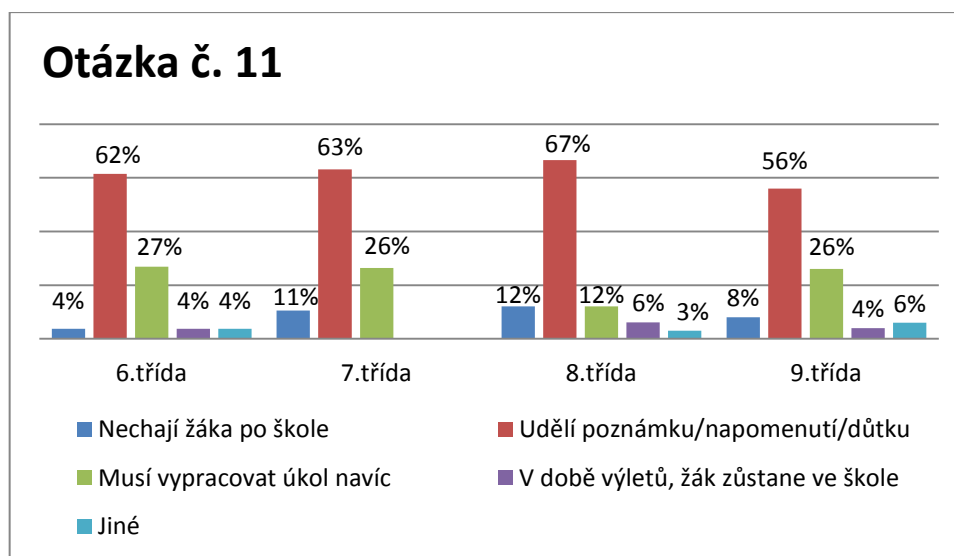
H_A = Mezi odpověďmi žáků na reakci rodičů ohledně lhaní, existuje statisticky významný rozdíl.

Vypočítaná hodnota činí $\chi^2 = 121,36$. Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a stupně volnosti 4 je:

$$\chi^2 = 121,36 > \chi^2_{0,05} (4) = 9,483$$

Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto přijímáme alternativní hypotézu. Mezi odpověďmi žáků na reakci rodičů ohledně lhaní, **existuje statisticky významný rozdíl**.

Otázka č. 11: Jaké mohou být reakce učitele, když zjistí, že jim žák zalhal?

Graf 8 Reakce učitele na lhaní z pohledu žáků

Graf 8 znázorňuje, jaké jsou reakce učitelů, když zjistí, že jim žák zalhal. Na první možnost nechat žáka po škole odpovědělo nejvíce žáků z 8. tříd (12 %) a nejméně žáků z 6. tříd (4 %). Jako druhou možnost udělit poznámku/napomenutí/důtku označilo nejvíce žáků z 8. tříd (67 %) a nejméně žáků z 9. tříd (56 %). Třetí možnost vypracovat úkol navíc zaškrtno nejvíce žáků z 6. tříd (27 %) a naopak nejméně žáků z 8. tříd (12 %). Čtvrtou možnost, že v době výletů, dotyčný žák zůstane ve škole, označilo nejvíce žáků z 8. tříd (6 %). Na poslední jinou možnost uvedli nejvíce příklady žáci 9. tříd (6 %) a nejčastější z nich si zde uvedeme – *promluví si o tom s dotyčným žákem; zhorší známku; učitelka začne ječet; napíše pětku; záleží, o co šlo*. Můžeme tedy konstatovat názor žáků, že učitelé jako svou reakci na lhaní nejčastěji žákům udělí poznámku/napomenutí/důtku. Pokud žák vidí, že učitel řeší tento problém „pouze“ tímto způsobem, nebude ho nic motivovat k tomu, aby to neudělal znovu.

Byl proveden výpočet chí-kvadrátu. Pro tuto oblast byly zvoleny následující statistické hypotézy:

H_0 = Mezi odpověďmi žáků na reakci učitelů při lhaní, neexistuje statisticky významný rozdíl.

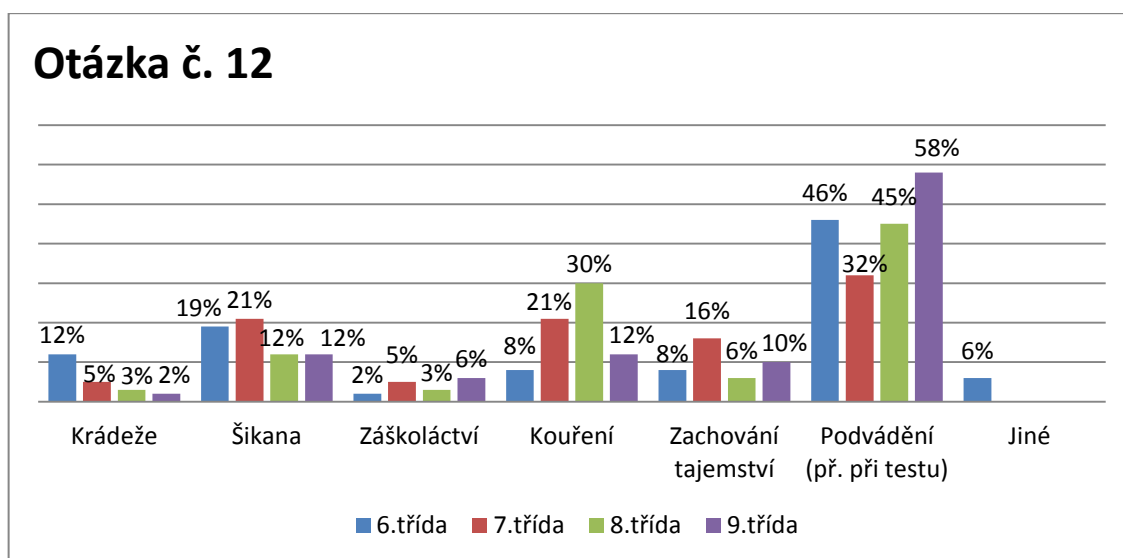
H_A = Mezi odpověďmi žáků na reakci učitelů při lhaní, existuje statisticky významný rozdíl.

Vypočítaná hodnota činí $\chi^2 = 180,79$. Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a stupně volnosti 4 je:

$$\chi^2 = 180,79 > \chi^2_{0,05} (4) = 9,483$$

Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto přijímáme alternativní hypotézu. Mezi odpověďmi žáků na reakci učitelů při lhaní, **existuje statisticky významný rozdíl**.

Otázka č. 12: Co se podle Tebe ve škole nejčastěji zatajuje lhaním?

Graf 9 Příčiny zatajování lhaní ve škole

Graf 9 ukazuje, jaké jsou nejčastější důvody lhaní ve škole. Na možnost podvádění (př. při testu) označilo nejvíce žáků z 9. tříd (58 %) a nejméně žáků 7. tříd (32 %). Co se týká kouření, tuto možnost zakroužkovalo nejvíce žáků z 8. tříd (30 %) a nejméně žáků z 6. tříd (8 %). Šikana, tuto možnost označilo nejvíce žáků ze 7. tříd (21 %) a nejméně žáků z 8. a 9. tříd (shodně 12 %). Možnost záškoláctví označilo nejvíce žáků 9. tříd (6 %) a nejméně žáků 6. tříd (2 %). Žáci 6. tříd (6 %) uvedli jinou možnost, příklady si vymežeme – *domácí úkoly dělané před hodinou; ve škole se nic nezatajuje ani nelže, každému je to fuk*. Z grafu nám nejvíce plyne, že podvádění zatajují žáci 9. tříd, žáci 8. tříd tají kouření.

Byl proveden výpočet chí-kvadrátu. Pro tuto oblast byly zvoleny následující statistické hypotézy:

H_0 = Mezi odpověďmi žáků na příčiny zatajování lhaní, neexistuje statisticky významný rozdíl.

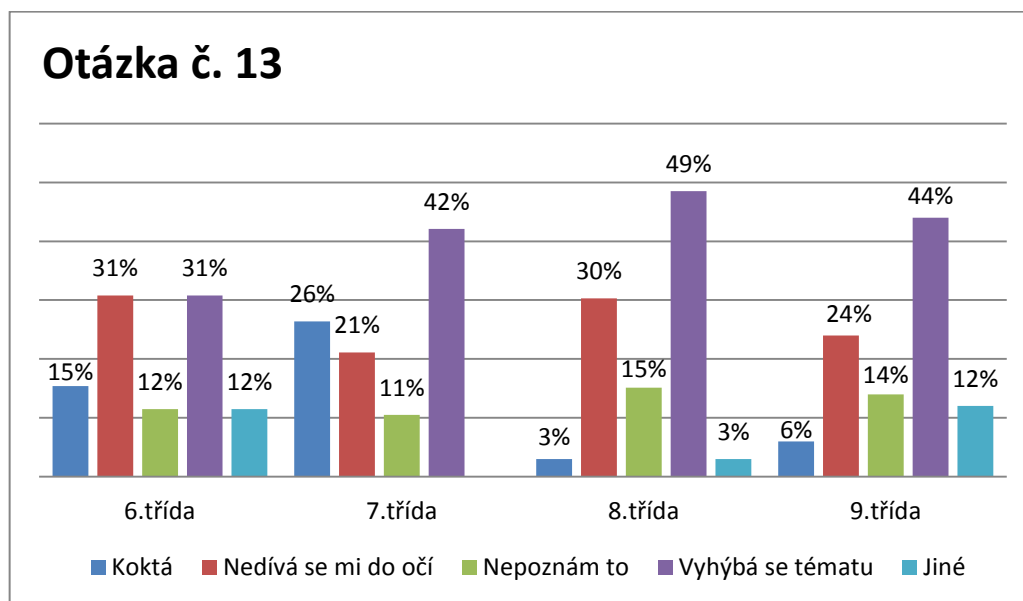
H_A = Mezi odpověďmi žáků na příčiny zatajování lhaní, existuje statisticky významný rozdíl.

Vypočítaná hodnota činí $\chi^2 = 166,33$. Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a stupně volnosti 6 je:

$$\chi^2 = 166,33 > \chi^2_{0,05}(6) = 12,592$$

Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto přijímáme alternativní hypotézu. Mezi odpověďmi žáků na příčiny zatajování lhaní, **existuje statisticky významný rozdíl**.

Otázka č. 13: Jak poznáš, že Ti kamarád lže?

Graf 10 Kamarádovo lhaní

Graf 10 uvádí odpovědi, které zkoumají, jak žáci poznají/nepoznají, že jim kamarád lže. Jako možnost koktá, označilo velké množství žáků ze 7. tříd (26 %) a nejméně žáků z 8. tříd (3 %). Nedívá se mi do očí, tuto možnost vybralo nejvíce žáků z 6. tříd (31 %) a nejméně žáků ze 7. tříd (21 %). Možnost nepoznám to, zakroužkovalo nejvíce žáků z 8. tříd (15 %) a nejméně žáků 7. tříd (11 %). Předposlední možnost vyhýbá se tématu, zakroužkovalo nejvíce žáků z 8. tříd (49 %) a naopak nejméně žáků z 6. tříd (31 %). Poslední jinou mož-

nost, uvedlo nejvíce žáků z 6. a 9. tříd a nejčastější odpovědi si zde uvedeme – *vždy to poznám; červená se; kamarádka se občas ztrácí v tom, co mi vlastně řekla; mluví jiným hlasem; dlouho vzpomíná; nervózní; chová se jinak; s něčím si hraje*. Z grafu vyplývá, že poznají lhaní kamaráda podle toho, že se vyhýbá tématu.

Byl proveden výpočet chí-kvadrátu. Pro tuto oblast byly zvoleny následující statistické hypotézy:

H_0 = Mezi odpověďmi žáků na důvody lhaní kamaráda, neexistuje statisticky významný rozdíl.

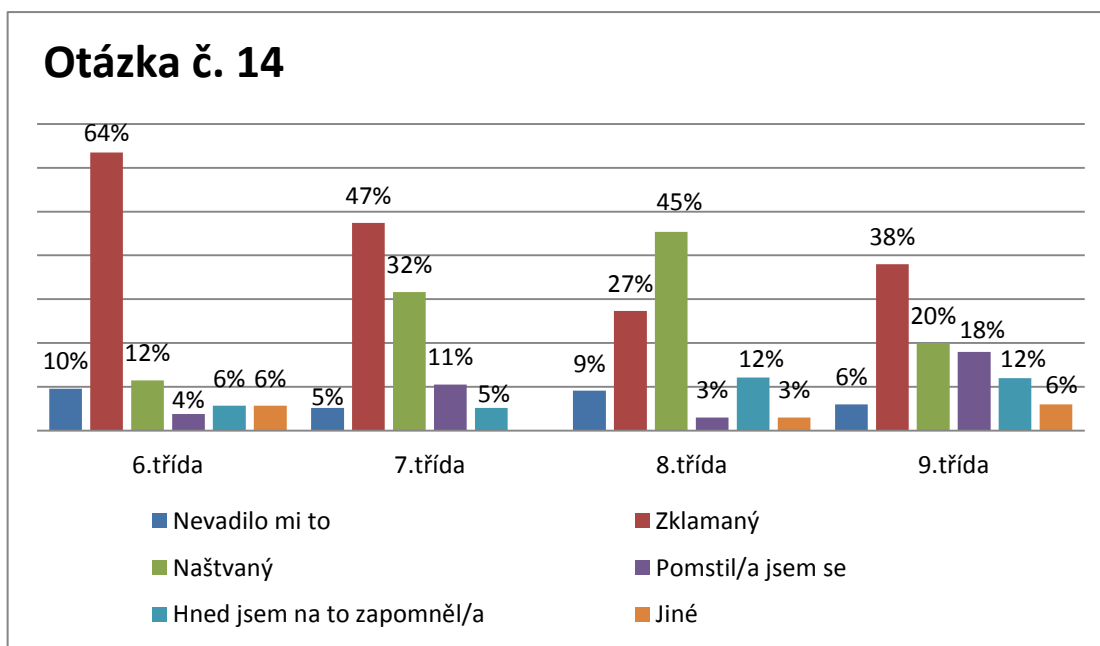
H_A = Mezi odpověďmi žáků na důvody lhaní kamaráda, že mi kamarád lže, existuje statisticky významný rozdíl.

Vypočítaná hodnota činí $\chi^2 = 52,72$. Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a stupně volnosti 4 je:

$$\chi^2 = 52,72 > \chi^2_{0,05} (4) = 9,483$$

Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto přijímáme alternativní hypotézu. Mezi odpověďmi žáků na důvody lhaní kamaráda, že mi kamarád lže, **existuje statisticky významný rozdíl**.

Otázka č. 14: Když Ti spolužák opakovaně lhal, jak ses cítil?

Graf 11 Pocity při lhaní spolužáka

Graf 11 znázorňuje, jaké mají žáci pocity, když jim spolužák opakovaně lhal. Nejvíce žáků 6. tříd (64 %) označilo možnost zklamáný a naopak nejméně žáků 8. tříd (27 %). Možnost naštvaný zakroužkovalo největší množství žáků 8. tříd (45 %) a nejmenší množství žáků 6. tříd (12 %). Možnost nevadilo mi to, označilo nejvíce žáků 6. tříd (10 %) a nejméně žáků 7. tříd (5 %). Možnost pomstil/a jsem se uvedlo nejvíce žáků 9. tříd (18 %) a nejméně žáků 8. tříd (3 %). Jinou možnost uvedlo nejvíce žáků z 6. a 9. tříd, možnosti se zde vymezíme – *dávám si na něho pozor; nevěřím mu; vynadal jsem mu; nestalo se mi to; vysmál jsem se mu*. Tento graf nám ukazuje, že žáci 6., 7. a 9. tříd pociťují zklamání v případech, že jim někdo lhal, zatímco u žáků 8. tříd to vzbuzuje naštvanost.

Byl proveden výpočet chí-kvadrátu. Pro tuto oblast byly zvoleny následující statistické hypotézy:

H_0 = Mezi odpověďmi žáků, na pocity při opakovaném lhaní spolužáka, neexistuje statisticky významný rozdíl.

H_A = Mezi odpověďmi žáků, na pocity při opakovaném lhaní spolužáka, existuje statisticky významný rozdíl.

Vypočítaná hodnota činí $\chi^2 = 114,19$. Kritická hodnota chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a stupně volnosti 5 je:

$$\chi^2 = 114,19 > \chi^2_{0,05} (5) = 11,070$$

Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto přijímáme alternativní hypotézu. Mezi odpověďmi žáků, na pocity při opakovaném lhaní spolužáka, **existuje statisticky významný rozdíl**.

Otázka č. 15: Uveď prosím příklad, kdy jsi naposledy zalhal ve škole a proč?

Žáci měli napsat příklad, kdy naposledy zalhali ve škole a proč. Tato otázka byla otevřená. Vyhodnocovali jsme ji pomocí čárkovací metody, a uvádíme pouze ty odpovědi, na kterých se shodlo nejvíce respondentů. Odpovědi uvedli, ale důvod, proč zalhali, nebyl nikde udán. Tuto otázku jsme vyhodnocovali na základě odpovědí dívek a chlapců.

ODPOVĚDI	DÍVKY	CHLAPCI
Lhal/a jsem, protože jsem se (ne)učil	4	2
Lhal/a jsem, kvůli domácímu úkolu	21	14
Lhal/a jsem, abych zachoval spolužákovu tajemství	1	2
Kdysi dávno jsme lhal/a, ale už si to nepamatuju	10	13
Ve škole nelžu	16	4
Lhala jsem, protože jsem si zapoměla sešit s úkolem/ pomůcky do školy	2	0
Lhal/a jsem kvůli žákovské knížce	1	6
Záškoláctví	1	1
Lhal/a jsem při testu, kvůli taháku	7	4
Lhal/a jsem učitelce v hodině – např.:		
– že mám zápis napsaný	4	0
– nechtěla jsem cvičit, protože mě bolela hlava, tak jsem řekla, že nemám úbor	4	0
– řekla jsem, že látku chápu, i když jsem ji nechápala	2	0

Tabulka 4 Příklady lhaní ve škole

Tabulka 4 z výše uvedené tabulky nám vyplývá, že odpovědi dívek a chlapců se do určité míry shodují, avšak v některých odpovědích se názory rozcházejí. Odpověď, že *zalhali kvůli domácímu úkolu*, uvedlo 21 dívek a 14 chlapců. Jako další odpověď, že *kdysi dávno zalhali, ale už si to nepamatuj*, uvedlo 10 dívek a 13 chlapců. Rozdílný názor spatřujeme v odpovědi, že *ve škole zásadně nelžou* a to 16 dívek a pouze 4 chlapci. 7 dívek a 4 chlapci uvedli, že *lžou při testu kvůli tahákům*.

6.2 II. část dotazníku

Tato část byla vyhodnocena pomocí deskriptivní statistiky. Budeme zjišťovat míru souhlasu všech žáků druhého stupně.

Tvrzení č. 1 - Nemám rád, když na mě sourozenec svede něco, co jsem neudělal.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	106	29	9	3	7	1,5	1

Tabulka 5 Tvrzení č. 1

Tabulka 5 Nejvíce žáků, tj. 106 uvedlo, že naprostou souhlasilo, že nemá rádo, když na ně sourozenec svede něco, co neudělali. S tvrzením spíše souhlasilo 29 žáků, tvrzením si není jisto 9 žáků, naprostou nesouhlasilo 7 žáků a nejméně (tj. 3) žáci s tvrzením spíše nesouhlasili. Můžeme konstatovat, že žáci nemají rádi, když na ně sourozenec svede něco, co neudělali.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 1,5. Nejčastější volená odpověď, naprostou souhlasím, byla 1.

Tvrzení č. 2 - Kdo lže, ten krade, do pekla se hrabe.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	35	30	48	22	19	2,7	3

Tabulka 6 Tvrzení č. 2

Tabulka 6 Nejvíce žáků, tj. 48, si není jisto s tímto tvrzením. Naprostou souhlasilo 35 žáků, spíše souhlasilo 30 žáků. Naopak s tvrzením kdo lže, ten krade, do pekla se hrabe, spíše nesouhlasilo 22 žáků a nejméně žáků, tj. 19, naprostou nesouhlasilo. Dá se říci, že žáci neví, zda s tímto příslovím souhlasit či ne.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 2,7. Nejčastější volená odpověď neví na toto tvrzení byla 3.

Tvrzení č. 3 - Lhát se nevyplácí.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	64	38	34	9	9	2,1	1

Tabulka 7 Tvrzení č. 3

Tabulka 7 S tvrzením naprostou souhlasilo nejvíce žáků, tj. 64. Spíše souhlasilo 38 žáků, není si jisto 34 žáků. S tvrzením lhát se nevyplácí, spíše nesouhlasilo 9 žáků a taktéž 9 žáků naprostou nesouhlasilo. Můžeme konstatovat, že s tvrzením většinou žáci souhlasí.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 2,1. Nejčastější volená odpověď, naprostou souhlasím, na toto tvrzení, byla 1.

Tvrzení č. 4 - V případě, že můj dobrý kamarád/ka je vážně nemocný/á a jeho zdravotní stav se horší, raději mu při setkání zalžu, že se jeho zdravotní stav lepší, než abych mu při-horšoval/a.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	47	28	34	14	31	2,7	1

Tabulka 8 Tvrzení č. 4

Tabulka 8 Z výše uvedené tabulky vyplývá, že s tvrzením naprostou souhlasilo nejvíce žáků, tj. 47. Jako možnost neví, uvedlo 34 žáků. S tvrzením naprostou nesouhlasilo 31 žáků. S tvrzením, kdy by měli žáci dobrému kamarádovi oznámit, že se jeho zdravotní stav horší, by raději při setkání zalhali, aby mu nepřihoršovali spíše souhlasilo 28 žáků a naopak spíše nesouhlasilo 14 žáků. Převážná většina žáků se ztotožňuje s tímto tvrzením.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 2,7. Nejčastější volená odpověď naprostou, souhlasím na toto tvrzení, byla 1.

Tvrzení č. 5 - Lhaním lze dosáhnout úspěchu.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	12	20	35	44	43	3,6	4

Tabulka 9 Tvrzení č. 5

Tabulka 9 S tímto tvrzením spíše nesouhlasilo 44 žáků a 43 žáků naprosto nesouhlasilo. Neví, nebo si není jisto, zda lze lhaním dosáhnout úspěchu 35 žáků. Dále 20 žáků s tvrzením spíše souhlasilo a naprosto souhlasilo 12 žáků. Z výše uvedeného vyplývá, že dívky i chlapci chápou, že lhaním se nic nedosáhne.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 3,6. Nejčastější volená odpověď, spíše nesouhlasím, na toto tvrzení byla 4.

Tvrzení č. 6 - Je pro mě obtížné rozeznat, kdo mi lže.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	13	35	45	32	29	3,2	3

Tabulka 10 Tvrzení č. 6

Tabulka 10 Největší počet jsme zaznamenali u možnosti nevím a to 45 žáků. S tímto tvrzením spíše souhlasilo 35 žáků. Naopak s tvrzením spíše nesouhlasilo 32 žáků a 29 žáků naprosto nesouhlasilo. Nejmenší počet tj. 13 žáků naprosto souhlasilo, že je pro ně obtížné rozeznat, kdo jim lže. Celkově můžeme konstatovat, že dívky i chlapci si nejsou jisti, zda poznají, když jim někdo lže či ne.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 3,2. Nejčastější volená odpověď nevím na toto tvrzení byla 3.

Tvrzení č. 7 - Víc mi vadí lež od rodiče než od kamaráda.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	47	30	30	15	32	2,7	1

Tabulka 11 Tvrzení č. 7

Tabulka 11 Z tabulky vyplývá, že s tvrzením naprostou souhlasilo 47 žáků a v opačném případě naprostou nesouhlasilo 32 žáků. Dále s tvrzením spíše souhlasilo 30 žáků. Možnost nevím, označilo taktéž 30 žáků. Nejmenší počet žáků, tj. 15 neví, zda jim vadí více lež od rodičů, než od kamaráda. Z výsledků nám plyne, že dívkám i chlapcům více vadí lež od rodičů, než od kamarádů, což je logické, neboť rodiče by měli jít příkladem svým dětem.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 2,7. Nejčastější volená odpověď naprostou souhlasím, na toto tvrzení, byla 1.

Tvrzení č. 8 - Jsi s kamarádem/kou v obchodě a napadne ho/ji z legrace ukrást žvýkačky. U vchodu vás chytanou a ty abys zabránil/a výprasku kamaráda/ky vezmeš krádež na sebe. (Rodiče kamaráda/ky jsou agresivní.)

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	22	27	38	23	44	3,3	5

Tabulka 12 Tvrzení č. 8

Tabulka 12 S tímto tvrzením naprostá většina nesouhlasila a to celkem 44 žáků. Na modelovou situaci odpovědělo, že neví, nebo si není jisto 38 žáků. Dále se spíše shodovalo 27 žáků a naopak spíše neshodovalo 23 žáků. S tvrzením, že aby zabránili kamaráda/ky výprasku a vzalo tak krádež žvýkaček na sebe naprostou souhlasilo pouze 22 žáků. Překvapivě dívky i chlapci s touto modelovou situací nesouhlasili.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 3,3. Nejčastější volená odpověď, naprostou nesouhlasím, na toto tvrzení byla 5.

Tvrzení č. 9 - Vadí mi, když mi někdo lže do očí.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	107	26	13	3	5	1,5	1

Tabulka 13 Tvrzení č. 9

Tabulka 13 S tímto tvrzením naprostou souhlasila převážná většina a to 107 žáků, spíše souhlasilo 26 žáků. Na tvrzení, že žákům vadí, když jim někdo lže do očí si nebylo jisto 13 žáků. Naopak naprostou nesouhlasilo 5 žáků a pouze 3 žáci se tvrzením spíše neztotožňovali. Z výsledků vyplývá shoda mezi dívkami a chlapci na toto tvrzení.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 1,5. Nejčastější volená odpověď, naprostou souhlasím, na toto tvrzení byla 1.

Tvrzení č. 10 - Často lžu rodičům o známkách.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	16	17	27	42	52	3,6	5

Tabulka 14 Tvrzení č. 10

Tabulka 14 S tvrzením naprostou nesouhlasilo 52 žáků a spíše nesouhlasilo 42 žáků. Možnost nevím, označilo 27 žáků. Dále s tvrzením, že často lžou rodičům o známkách spíše souhlasilo 17 žáků a nejméně 16 žáků naprostou nesouhlasilo. Z výše uvedeného se skoro shodovaly výsledky dívek i chlapců, že nelžou rodičům o svých známkách.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 3,6. Nejčastější volená odpověď, naprostou nesouhlasím na toto tvrzení, byla 5.

Tvrzení č. 11 - Kdyby mi kamarád/ka dal/a dárek, který by nebyl podle mých představ, upřímně mu/jí řeknu, že se mi nelíbí.

	1 Naprost souhlasí	2	3	4	5 Naprost nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	11	11	26	22	84	4,1	5

Tabulka 15 Tvrzení č. 11

Tabulka 15 Jak z výše uvedeného vyplývá, s tvrzením 84 žáků, čili naprostá většina zcela nesouhlasila. Jako možnost nevím, uvedlo 26 žáků. Dále s tvrzením spíše nesouhlasilo 22 žáků a v opačném případě 11 žáků spíše souhlasilo a taktéž 11 žáků naprostou souhlasilo. Z těchto výsledků můžeme usoudit shodu odpovědí u dívek a chlapců.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 4,1. Nejčastější volená odpověď, naprostou nesouhlasím na toto tvrzení, byla 5.

Tvrzení č. 12 - Potom, co někomu zalžu, mám výčitky svědomí.

	1 Naprost souhlasí	2	3	4	5 Naprost nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	52	31	37	24	10	2,4	1

Tabulka 16 Tvrzení č. 12

Tabulka 16 S tvrzením naprostou souhlasilo 52 žáků. Možnost nevím, uvedlo 37 žáků. S výrokem, který nám říká potom, co někomu zalžu, mám výčitky svědomí, spíše souhlasilo 31 žáků. V opačném případě se s tvrzením spíše neztotožňovalo 24 žáků a naprostou nesouhlasilo 10 žáků. Můžeme konstatovat, že převážná většina se s tímto výrokem ztotožňuje a tudíž má po zalhání výčitky svědomí.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 2,4. Nejčastější volená odpověď, naprostou souhlasím na toto tvrzení, byla 1.

Tvrzení č. 13 - Každý den minimálně jednou zalžu.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	24	16	20	42	52	3,5	5

Tabulka 17 Tvrzení č. 13

Tabulka 17 Jak můžeme vidět, s výrokem naprostou nesouhlasila většina a to 52 žáků. O něco méně tj. 42 žáků spíše nesouhlasila. Naopak 24 žáků s tvrzením, že každý den minimálně jednou zalžou, naprostou souhlasilo. Jako možnost nevím označilo 20 žáků. Dále s tvrzením spíše souhlasilo 16 žáků. Z odpovědí nám plyne, že žáci se s tvrzením spíše neztotožňují, ale najdou se i výjimky.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 3,5. Nejčastější volená odpověď, naprostou nesouhlásím na toto tvrzení, byla 5.

Tvrzení č. 14 - Milosrdnou lež (= lež, která nikomu neublíží – př. smrtelně nemocný pacient) nepovažuji za lež.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	36	30	48	18	22	2,7	3

Tabulka 18 Tvrzení č. 14

Tabulka 18 S tímto tvrzením si nebylo jisto 48 žáků a jednalo se o převážnou většinu. Dále z tvrzení plyne, že 36 žáků naprostou souhlasilo a spíše souhlasilo i 30 žáků. V opačném případě 22 žáků naprostou nesouhlasilo s tvrzením, že milosrdnou lež nepovažují za lež a 18 žáků spíše nesouhlasilo. Zde můžeme vidět, že žáci na toto tvrzení nemají názor. Usuzujeme, že žáci v tomto věku nejsou schopni rozeznat podstatu tohoto tvrzení.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 2,7. Nejčastější volená odpověď nevím na toto tvrzení byla 3.

Tvrzení č. 15 - Několikrát se přišlo na to, že jsem zalhal.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	35	48	30	22	19	2,6	2

Tabulka 19 Tvrzení č. 15

Tabulka 19 Několikrát se přišlo na to, že jsem zalhal. S tímto tvrzením většina spíše souhlasila a to 48 žáků, dále pak 35 žáků naprostou souhlasilo. S možností nevím, se ztotožňovalo 30 žáků. Naopak s tvrzením spíše nesouhlasilo 22 žáků a naprostou nesouhlasilo 19 žáků.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 2,6. Nejčastější volená odpověď, spíše souhlasím na toto tvrzení, byla 2.

Tvrzení č. 16 - Poznám, když mi nejlepší kamarád/ka lže.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	55	37	39	14	9	2,3	1

Tabulka 20 Tvrzení č. 16

Tabulka 20 Z tabulky nám vyplývá, že nejvíce tj. 55 žáků s tvrzením naprostou souhlasí. Neví, nebo si není jisto, na toto tvrzení uvedlo 39 žáků. S tvrzením, že poznají, když jim nejlepší kamarád/ka lže, spíše souhlasilo 37 žáků. Naopak se s tvrzením spíše neztotožňovalo 14 žáků a 9 žáků naprostou nesouhlasilo. Z uvedeného vyplývá, že žáci většinou poznají zda kamarád/ka lže, i když najdou se i takoví, kteří si nejsou zcela jisti.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 2,3. Nejčastější volená odpověď, naprostou souhlasím na toto tvrzení, byla 1.

Tvrzení č. 17 - Ve škole bych učiteli/ce nikdy nelhal.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	32	28	36	22	36	3,1	3

Tabulka 21 Tvrzení č. 17

Tabulka 21 Jak můžeme vidět, s tvrzením naprostou nesouhlasilo 36 žáků a stejně tak si i nebylo jisto. O něco méně tj. 32 žáků uvedlo, že s tvrzením naprostou souhlasí. S tvrzením, že by ve škole učiteli/ce nikdy nezalhal, spíše souhlasilo 28 žáků. Naopak 22 žáků s tímto tvrzením spíše nesouhlasí. Dá se říci, že se najdou žáci, kterým nedělá problém učiteli/ce zalhat a taky se najdou i žáci, kteří si s tímto tvrzením nejsou jisti.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 3,1. Nejčastější volená odpověď neví na toto tvrzení byla 3.

Tvrzení č. 18 - Kdyby mi kamarád/ka zalhal/a, přestanu se s ním/ní bavit.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	6	13	37	36	62	3,9	5

Tabulka 22 Tvrzení č. 18

Tabulka 22 S tvrzením naprostou nesouhlasila většina žáků, tj. 62. Možnost neví, uvedlo 37 žáků. S tvrzením, že by se přestali bavit s kamarádem/kou, kdyby jim zalhali, spíše nesouhlasilo 36 žáků. V opačném případě s tvrzením spíše souhlasilo 13 žáků a pouze 6 žáků. Dle odpovědí na tuto otázku můžeme usoudit, že žáci by se rozhodně nepřestali bavit s kamarády po tom, co by jim zalhali.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 3,9. Nejčastější volená odpověď, naprostou nesouhlasím na toto tvrzení, byla 5.

Tvrzení č. 19 - Myslím si, že za lhaní by měl být každý potrestán.

	1 Naprost souhlasí	2	3	4	5 Naprost nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	23	35	35	32	19	2,9	3

Tabulka 23 Tvrzení č. 19

Tabulka 23 S tímto tvrzením si nebylo jisto 35 žáků a stejný počet taktéž uvedl možnost, spíše souhlasím. S tvrzením se o něco méně neztotožňovalo 32 žáků. Dále 23 žáků si myslí, že za lhaní by měl být každý potrestán. Nejméně, tj. 19 žáků s tvrzením naprosto nesouhlasí. Výsledky nám ukazují, že žáci nemají jasno a zároveň spíše souhlasí s tímto tvrzením.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 2,9. Nejčastější volená odpověď nevím na toto tvrzení byla 3.

Tvrzení č. 20 - Je otázkou času, kdy se na lež přijde.

	1 Naprost souhlasí	2	3	4	5 Naprost nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	72	37	29	12	4	2,1	1

Tabulka 24 Tvrzení č. 20

Tabulka 24 Jak můžeme vidět, s tvrzením naprostá většina, tj. 72 žáků naprosto souhlasila, spíše souhlasilo 37 žáků. Možnost nevím, uvedlo 29 žáků. Je otázkou času, kdy se na lež přijde, s tímto tvrzením spíše nesouhlasilo 12 žáků a pouze 4 žáci naprosto nesouhlasili. Z toho nám vyplývá, že si jsou vědomi, že se na lež časem přijde.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 2,1. Nejčastější volená odpověď, naprosto souhlasím na toto tvrzení, byla 1.

Tvrzení č. 21 - Zatajování jakýkoliv věci nepovažuju za lež.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	30	25	45	21	33	3,1	3

Tabulka 25 Tvrzení č. 21

Tabulka 25 Tímto tvrzením se žáků ptáme, zda zatajování věci nepovažují za lež. Většina žáků, tj. 45 neví, nebo si není jisto. S tvrzením naprostou nesouhlasilo 33 žáků. Naopak 30 žáků uvedlo, že s tvrzením naprostou souhlasí a 25 žáků spíše souhlasí. Nejméně, tj. 21 žáků zatajování věci spíše nepovažuje za lež. Z těchto výsledků můžeme usoudit, že si žáci nejsou jisti, zda zatajování opravdu nepovažují za lež.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 3,1. Nejčastější volená odpověď neví na toto tvrzení byla 3.

Tvrzení č. 22 - Když mi rodiče řeknou, že dárky nosí Ježíšek, považuju to za lhaní.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	19	18	28	18	71	3,7	5

Tabulka 26 Tvrzení č. 22

Tabulka 26 S tímto tvrzením naprostou nesouhlasila převážná většina, tj. 71 žáků. Možnost neví, uvedlo celkem 28 žáků. S tvrzením spíše nesouhlasilo 18 žáků a v opačném případě spíše souhlasilo také 18 žáků. Dále s tvrzením, že dárky nosí Ježíšek a tudíž to považují za lež, naprostou souhlasilo nejméně, tj. 19 žáků. Z této tabulky nám plyne, že žáci v tomto věku nepovažují za lhaní, že dárky nosí Ježíšek.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 3,7. Nejčastější volená odpověď, naprostou nesouhlasím na toto tvrzení, byla 5.

Tvrzení č. 23 - Když tvůj kamarád/ka vypráví historku a očividně přehání (př. bylo tam milion lidí) nepovažuji to za lež.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	53	31	35	14	21	2,5	1

Tabulka 27 Tvrzení č. 23

Tabulka 27 S touto modelovou situací naprostou nejvíce souhlasilo 53 žáků. Možnost nevíme uvedlo 35 žáků. O něco méně, tj. 31 žáků s tvrzením spíše souhlasilo. Naopak 21 žáků s tvrzením naprostou nesouhlasilo a 14 žáků spíše nesouhlasilo. Tyto čísla nám říkají, že žáci umí rozeznat, když někdo opravdu přehání a nepovažují to za lež.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 2,5. Nejčastější volená odpověď, naprostou souhlasím na toto tvrzení, byla 1.

Tvrzení č. 24 - Není-li lež potrestaná, smí se říkat.

	1 Naprostou souhlasí	2	3	4	5 Naprostou nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	9	16	49	31	49	3,6	3

Tabulka 28 Tvrzení č. 24

Tabulka 28 Z výše uvedené tabulky vyplývá, že s tvrzením naprostou nesouhlasilo 48 žáků a taktéž 49 žáků uvedlo, že si není s odpovědí jisto. Dále nám vyplývá, že 31 žáků s tvrzením spíše nesouhlasí. S tvrzením, kdy není lež potrestaná, smí se říkat překvapivě, spíše souhlasilo 16 žáků a pouze 9 žáků naprostou souhlasilo. Z výsledků se dá konstatovat, že žáci chápou význam tohoto tvrzení.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 3,6. Nejčastější volená odpověď nevíme na toto tvrzení byla 3.

Tvrzení č. 25 - Lež má krátké nohy.

	1 Naprost souhlasí	2	3	4	5 Naprost nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	73	31	25	13	12	2,1	1

Tabulka 29 Tvrzení č. 25

Tabulka 29 S příslovím, že lež má krátké nohy, naprosto nejvíc souhlasilo 73 žáků, spíše souhlasilo 31 žáků. S možností nevím se ztotožňovalo 25 žáků. Dále s tvrzením spíše nesouhlasilo 13 žáků a naprosto nesouhlasilo 12 žáků. Z těchto odpovědí jasně vidíme, že žáci se s tímto příslovím ztotožňují.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 2,1. Nejčastější volená odpověď, naprosto souhlasím na toto tvrzení, byla 1.

Tvrzení č. 26 - Občas lžu kamarádům v partě, jen abych byl/a zajímavější.

	1 Naprost souhlasí	2	3	4	5 Naprost nesouhlasí	Ø	Mod(x)
Absolutní četnost	9	17	29	38	61	3,8	5

Tabulka 30 Tvrzení č. 26

Tabulka 30 V posledním tvrzením se respondentů ptáme, zda občas zalžou kamarádům v partě, jen aby byli zajímavější. Naprosto nesouhlasilo 61 žáků, spíše nesouhlasilo 38 žáků. Možnost nevím, uvedlo 29 žáků. S tvrzením spíše souhlasilo 17 žáků a naprosto souhlasilo pouze 9 žáků. Z toho nám vyplývá, že většina žáků nelže v partě jen kvůli tomu, aby byli zajímavějšími.

Průměrná hodnota tohoto tvrzení byla 3,8. Nejčastější volená odpověď, naprosto nesouhlasím na toto tvrzení, byla 5.

7 INTERPRETACE DAT A VÝSLEDKY SHRNUÍ STANOVENÝCH HYPOTÉZ

Na začátku praktické části byly položeny dílčí výzkumné otázky a věcné hypotézy, které se snažíme potvrdit nebo vyvrátit. Dané hypotézy odpovídají relačním výzkumným otázkám. Jako první se věnujeme věcným hypotézám, dále si odpovídáme na dílčí výzkumné otázky v první a druhé části dotazníku.

Věcná hypotéza H_1 , **mezi žáky 6. - 7. a 8. - 9. tříd existuje rozdíl ve vnímání podstaty lhaní**. Dle očekávání převážná většina všech žáků považuje lhaní za špatné. Menší část žáků základních škol považuje lhaní za omluvitelné a ještě v menším měřítku se žáci všech tříd přiklonili k odpovědi, že lhaní je návykové. Jelikož ani jeden žák z 6. - 7. tříd nepovažuje lhaní za správné, ve srovnání s žáky 8. - 9. tříd, u kterých alespoň malá část uvedla, že lhaní je správné. Z toho plyne, že naopak žáci 8. - 9. tříd chápou lhaní jako více správné, než žáci 6. - 7. tříd. Tato hypotéza se **nepotvrdila**. Byla vyvrácena na základě otázky č. 3.

Věcná hypotéza H_2 , **mezi žáky 6. - 7. a 8. - 9. tříd existuje rozdíl v pravdivé komunikaci**. Tato hypotéza se **nepotvrdila**. Byla vyvrácena na základě otázky č. 4. Z toho plyne, že více jak polovina žáků 8. - 9. tříd se vyhýbá lži. Tuto hypotézu potvrzuje i fakt, že velmi malé procento žáků lže každý den, avšak v poměru ke dvěma sledovaným skupinám lžou každý den více žáci 6. - 7. tříd., avšak rozdíl je zanedbatelný. Potvrzuje to i fakt, že téměř polovina žáků 6. - 7. tříd lže, když je situace donutí, což je více než žáků 8. - 9. tříd.

Dílčí výzkumné otázky:

1. část dotazníku

Jaké jsou důvody, které vedou žáky druhého stupně základních škol ke lhaní?

Na základě údajů, které jsme získali pomocí šetření, můžeme říci, že nejčastějšími důvody ke lži obecně podle žáků v největším počtu jsou strach, lhaním se snaží zakrýt pravdu nebo se snaží uchovat tajemství. Dalšími nejčastějšími lži rodičům byly ve většině lži o známkách a domácích úkolech. Dospěli jsme k zajímavému zjištění, že žáci 6. tříd lžou rodičům o kouření častěji, než žáci 9. tříd, naproti tomu žáci 8. tříd lžou kvůli kouření nejvíce ze sledovaných skupin. Nejčastější důvody zatajování lhaní ve škole byly podle žáků s velkým náskokem podvádění (např. při testech), druhým a třetím nejčastějším důvodem zatajování lhaní ve škole je kouření a šikana.

V teoretické části jsme se dozvěděli, že nejčastějšími důvody ke lži jsou snaha vyhnout se trestu, lež, jako obrana před týráním, nebo lhaní ze strachu. Což nám koresponduje i s výsledky z výzkumu, kde žáci nejčastěji uváděli důvody lhaní ze strachu nebo že se lhaním snaží zakrýt šikanování ve škole.

Jaké pocity mají žáci druhého stupně při lhaní?

Na základě údajů nám plyne, že žáci napříč všemi třídami poznají, když jim kamarád lže, ve chvíli, když se kamarádi nejvíce vyhýbají tématu, dále následuje odpověď, nedívají se mi do očí. Žáci 6. - 7. tříd uvádí na třetím místě koktání, zatímco pro žáky 8. - 9. tříd je ono koktání bezvýznamné. Dále nám z výsledků šetření vyplývá, že nejčastějšími odpověďmi žáků na prvním místě byly pocity zklamání, za nimi následovala našťvanost. Z otázky č. 14 taktéž vyplývá, že nejvíce žáků 9. tříd by se spolužákovi při opakovaném lhaní pomstilo, zatímco nejvíce žáků z 6. tříd uvádí, že by jim to nevadilo.

Jaké jsou reakce dospělých na lhaní z pohledu žáků?

Na základě výsledků z našeho šetření můžeme konstatovat, že nejčastějšími odpověďmi na reakci rodičů z pohledu dětí na lhaní byl u všech tříd zákaz počítače či mobilního telefonu, což je v dnešní moderní době pro některé děti největším trestem. Zatímco nejméně volená odpověď byla zákaz chůze do kroužků. Překvapujícím bylo zjištění, že téměř desetina žáků 9. tříd zvolila fyzický trest. Z reakcí učitelů z pohledu dětí na lhaní nám vyplynulo, že více než polovina z dotázaných tříd uvedla, že učitel žákovi udělí poznámku, napomenutí nebo důtku. Druhou nejčastější odpovědí bylo, že žáci musí vypracovat úkol navíc.

Komu nejvíce žáci druhého stupně lžou?

Na základě údajů, které jsme získali pomocí šetření, můžeme říci, že napříč všemi třídami nejvíce lžou žáci rodičům, potom sourozencům, zde spatřujeme rozdíly mezi žáky 6. a 9. tříd, kde u žáků 6. tříd je to téměř polovina dotázaných, zatímco u 9. tříd pouze třetina dotázaných. Z výsledků dále vyplynulo, že všichni dotazovaní žáci uvedli lhaní učitelům až na překvapivém čtvrtém místě. Udivujícím bylo zjištění, které vyplynulo ze šetření, že největší procento žáků ve všech třídách poukázalo na lhaní kamarádů.

2. část

Jak často žáci druhého stupně nejčastěji lžou?

S tvrzením každý den minimálně jednou zalžu, naprosto nesouhlasila skoro polovina dívek a spíše nesouhlasila třetina chlapců. S posledním tvrzením občas lžu kamarádům v partě, jen abych byl/a zajímavější naprosto nesouhlasila polovina dívek a třetina chlapců.

Jaké jsou postoje žáků druhého stupně na problematiku lhaní?

Jelikož je zde velké množství tvrzení, vybíráme pouze pro nás nejzajímavější. Na otázku, jaké jsou postoje žáků druhého stupně na problematiku lhaní, se nám dostalo v některých případech zajímavých zjištění, avšak ve většině případů se jednalo o pozitivní zjištění. Žáci nejčastěji uváděli, že lhát se nevyplácí. Taktéž jsme zjistili, že si žáci myslí, že lhaním opravdu nelze dosáhnout úspěchu. V dalších případech žáci spíše nepoznají, zda jim lidé v okolí lžou anebo si nejsou jisti, zda to vůbec poznají. Většině žáků více vadí lež od rodičů, než od kamaráda, ale překvapujícím zjištěním je i fakt, že některým žákům lhaní ze strany rodičů nevadí. Po zalhání má většina žáků výčitky svědomí, které žáky pobízí přemýšlet, jestli je opravdu nutné lhát. Nejvíce žáků uvedlo, že každý den nelže, ale našli se i takoví jedinci, kterým naopak nedělá problém alespoň jednou za den zalhat. Dále jedna část žáků uváděla, že pro ně není obtížné ve škole zalhat, zatímco druhá část žáků si nebyla zcela jistá. Žáci také dále uváděli, že i v situaci, kdy není lež potrestána, není lež správná. To nám také koresponduje s otázkou, kterou jsme si zodpověděli výše, že lhát se opravdu nevyplácí.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Lhaní žáků ve školním prostředí může ovlivnit především učitel. Proto je důležité se zaměřit na to, jak pedagog v takových situacích reaguje, aby nezareagoval „špatně“ a aby se lhaní u žáka neopakovalo. Pedagog svým chováním může zásadně ovlivnit samotné chování žáků (pedagog je pro žáka určitým způsobem model, který chce napodobit, taky může žákovu chování ovlivňovat výchovou – napomínáním za nevhodné chování). Vzhledem k tomu, že samotné lhaní se reguluje především v rodinném prostředí (už od útlého věku) je tak těžké, se zaměřit na samotné žáky základních škol při volbě vhodné intervence, proto bychom se chtěli zaměřit na pedagogy, vychovatele a asistenty pedagoga, kteří by se měli „naučit“, jak správně reagovat v situacích, kdy žák zalže, tak aby jeho působení nebo reakce na situaci nemělo na žáka negativní vliv, ale naopak aby ho to donutilo přemýšlet o svém chování a zvažovat své jednání, aby v budoucnu nezalhalo.

V rámci doporučení je navržen jednodenní kurz „**Řešení problémů s rizikovým chováním zaměřeným na dětské lhaní ve školní praxi**“ Tento kurz je vhodný *především* pro pedagogy, ale také vychovatele a asistenty pedagoga, kde si osvojí, základní orientaci v problematice rizikového chování a formou nácviku na modelových situacích, jak správně reagovat na žákovu lhaní. Kurz bude v rozsahu 8 hodin, kde budou zahrnuty i přestávky. Maximální počet tohoto kurzu je 14 účastníků.

Program kurzu:

1. Uvítání a seznámení se s účastníky kurzu
2. Úvodní slovo vedoucího kurzu
3. **Brainstorming** – Co je to rizikové chování? Co všechno zahrnuje? Prevence rizikového chování na druhých stupních základních škol
4. **Rozbor kazuistik rizikového chování**
5. **Sdělení vlastních zkušeností a poznatků z praxe** na návrhy řešení jednotlivých případů a jejich zhodnocení ostatními účastníky
6. **Nácvik prevence rizikového chování žáků formou modelových situací**

Nácvik: účastníci budou mít roli pedagoga a žáka bude ztvárňovat vedoucí kurzu.

Na kartičce pedagog dostane určitou situaci, kterou ztvární. Cílem je vzbudit v žákovi důvěru, a jistotu aby žák nemusel pedagogovi v určitých situacích lhát.

Ostatní účastníci mohou pomoci navrhnout řešení, případně zhodnotit co se udělalo špatně a co naopak správně.

Na příkladu – jeden z žáků zničil školní majetek (lavici), a následně pedagogovi tvrdil, že on to neudělal. Cílem je zjistit, proč to žák udělal, co ho k tomu vedlo, aby pedagog mohl zabránit budoucímu výskytu nežádoucího chování.

7. **Reflexe – zpětná vazba** – zúčastnění vyjadřují své myšlenky, řeší problémy, které se při nácviku vyskytly a snaží se případně najít řešení. Zpětná vazba též podporuje žádoucí chování a eliminuje negativní. Zpětná vazba vede také k sebepoznání nejen sebe, ale i druhých a také to, jak na ně působíme.
8. **Zhodnocení kurzu účastníky** – zpětná vazba pro vedoucího kurzu, přínosy účastníků, evaluace kurzu.

Cílem kurzu byla větší informovanost o rizicích nežádoucího chování žáků základních škol, proškolení pedagogů, vychovatelů a asistentů pedagoga v eliminaci takového chování a vzbuzení důvěry praktickým nácvikem. Výměna osobních zkušeností poslouží ke správné reakci při potenciálním výskytu obdobné situace.

ZÁVĚR

Téma bakalářské práce byl názor žáků druhého stupně základních škol na problematiku lhaní.

Cílem teoretické části bylo vymezení rizikového a problémového chování, vymezení pojmu lhaní obecně, následně i v pojetí psychologie a také obecné důvody lhaní. V poslední, klíčové kapitole jsme zaměřili na lhaní u dětí a charakterizovali typy lží u dětí. Lhaní patří mezi rizikové a problémové chování a proto by se tato problematika neměla zanedbávat, ale už od útlého věku vychovávat dítě k tomu, že lhát se nemá. Na chování dítěte má také vliv školní prostředí, kde hlavními aktéry jsou pedagogové, vychovatelé i asistenti pedagoga. Právě ti mohou regulovat chování žáka, jelikož spolu tráví poměrně dost času. Děti nevěnují tolik pozornosti tak specifickému projevu negativního projevu chování, jako je lhaní, což může podporovat samotné lhaní v praxi. Právě proto je na místě tuto problematiku nejen ve školách zdůrazňovat.

Stanoveného cíle i dílčích cílů jsme dosáhli, avšak nejednalo se o žádná překvapující zjištění. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit názor žáků druhého stupně základních škol na problematiku lhaní. Obecně jsme zjistili, že žáci základních škol chápou lhaní jako negativní a nežádoucí chování. Zjistili jsme, že nejčastějšími obecnými důvody ke lhaní jsou v první řadě strach a lhaním zakrýt pravdu. Co se týká školního prostředí, nejčastěji se jedná o podvádění při testech. Podle očekávání jsme zjistili, že nejčastějšími pocity žáků jsou zklamání a pocit naštvanosti, což nás nepřekvapilo. Dá se říci, že žáci posledních ročníků základních škol mají jiný názor na lhaní než žáci nižších ročníků. Negativním faktem je, že se najdou i takoví jedinci, kteří i po tom, co někomu zalžou, nemají výčitky svědomí. Na druhou stranu pozitivním faktem je, že většina žáků chápe lhaní jako špatné a myslí si, že se lhát nevyplácí a úspěchu se tím rozhodně nedosáhne. Také jsme chtěli nabídnout náhled do této problematiky, které je v odborné literatuře věnováno velmi málo pozornosti.

Bakalářská práce může být užitečná pro rodiče, pedagogy, asistenty pedagoga, výchovné poradce i další pracovníky na základních školách. Práce obsahuje jak teoretické poznatky, tak praktické výsledky výzkumu, jeho závěry a samozřejmě doporučení. Tato práce přináší závěry z výzkumu a cenné informace o tom, jaký mají žáci druhého stupně základních škol názor na lhaní, což může obohatit oblast sociální pedagogiky a pomoci tak v předcházení rizikového chování prostřednictvím preventivních programů. Jedná se o

oblast, která se dá aktivně ovlivňovat pomocí výchovných programů pro podporu sociálních kompetencí a preventivních programů, které se snaží předcházet problémům, která s touto problematikou souvisí. Je důležité, aby se do tohoto procesu zapojila také rodina, která je velice důležitá ve výchově a dává svým dětem příklad.

Lhaní v komunikaci běžných lidí hraje zásadní roli a stejně jako každý z nás se s lhaním dnes a denně potýká. Právě proto doufáme, že tato „běžná“ a denní záležitost bude v budoucnu více probádána a bude na ni více upozorňováno.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BENDL, Stanislav. *Kázeňské problémy ve škole*. Aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Triton, 2011, 260 s. ISBN 978-80-7387-436-0.
- [2] BRATSKÁ, Mária. *Zisky a straty v záťažových situáciách alebo príprava na život*. Bratislava: Práca, 2001.
- [3] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ-CÍSAŘOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 774 s. ISBN 978-80-7367-569-1.
- [4] HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 286 s. ISBN 978-80-7367-628-5.
- [5] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [6] KOĽAJ, Dezider. *Klamanie je lacná cesta životom*. Rodina a škola. 1994, roč. 41, č. 10, s. 12-13.
- [7] KONEČNÝ, Štěpán. *Fenomén lhaní v prostředí internetu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 121 s. ISBN 978-80-210-5488-2.
- [8] NASHER-AWAKEMIAN, Jack. *Jak prokouknout lež a odhalit pravdu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 200 s. ISBN: 978-80-247-3712-6.
- [9] NOVÁK, Tomáš. *Mnohem menší dareba, než jste čekali*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, 125 s. ISBN 978-80-247-5069-9.
- [10] NOVOTNÁ, M. *Lež u dětí*. Zdravotnická pracovnice. 1985, roč. 35, č. 1, s. 28-33. ISSN 0049-8572.
- [11] ONDRÁČEK, Petr. *Františku, přestaň konečně zlobit, nebo-: informace a podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce rušivě*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2003, 170 s. ISBN 8086642186.
- [12] PEŠOVÁ, Ilona a Miroslav ŠAMALÍK. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 150 s. ISBN 80-247-1216-4.
- [13] PIAGET, Jean, 1948 cit. podle KLUSÁK, Miroslav. *Morální vývoj školáků a předškoláků: paradigmatické výzvy dle Jeana Piageta*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 261 s. ISBN 978-80-246-2325-2.
- [14] ROTTEROVÁ, Božena. *Kázeň a problematika jejího utváření*. Praha: UK, 1973

- [15] SOVÁK, Miloš, Ludvík EDELSBERGER a Tomáš EDELSBERGER. *Defektologický slovník*. 3., upr. vyd. Jinočany: H & H, 2000, 418 s. ISBN 80-86022-76-5.
- [16] ŠAMÁNKOVÁ, Dita a Tomáš NOVÁK. *Pravda a lež v partnerství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 144 s. ISBN 978-80-247-1846-0.
- [17] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. 170 s. ISBN 8071844888.
- [18] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1999. 353 s. ISBN 80-7184-803-4.
- [19] VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie I*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 94 s. ISBN 80-210-3532-3.
- [20] VYBÍRAL, Zbyněk. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 175 s. ISBN 8071788120.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj.	A jiné
Apod.	A podobně
Atd.	A tak dále
Resp.	Respektive
S.	Strana
Cit.	Citováno
Tzv.	Takzvaně
Např.	Například

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Struktura respondentů dle pohlaví	38
Graf 2 Obvyklé důvody lhaní	41
Graf 3 Lidé, kterým se nejvíce lže	42
Graf 4 Lidé, kteří nejčastěji lžou.....	43
Graf 5 Prostředí, kde se nejčastěji lže dle žáků	44
Graf 6 Nejčastější lži rodičům	45
Graf 7 Reakce rodičů na lhaní dětí z pohledu dětí.....	47
Graf 8 Reakce učitele na lhaní z pohledu žáků.....	48
Graf 9 Příčiny zatajování lhaní ve škole	49
Graf 10 Kamarádovo lhaní.....	50
Graf 11 Pocity při lhaní spolužáka.....	52

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Zastoupení jednotlivých respondentů podle pohlaví.....	38
Tabulka 2 Názory na lhaní	39
Tabulka 3 Frekvence lhaní	40
Tabulka 4 Příklady lhaní ve škole	53
Tabulka 5 Tvrzení č. 1	54
Tabulka 6 Tvrzení č. 2.....	54
Tabulka 7 Tvrzení č. 3	55
Tabulka 8 Tvrzení č. 4.....	55
Tabulka 9 Tvrzení č. 5.....	56
Tabulka 10 Tvrzení č. 6.....	56
Tabulka 11 Tvrzení č. 7.....	57
Tabulka 12 Tvrzení č. 8.....	57
Tabulka 13 Tvrzení č. 9.....	58
Tabulka 14 Tvrzení č. 10.....	58
Tabulka 15 Tvrzení č. 11.....	59
Tabulka 16 Tvrzení č. 12.....	59
Tabulka 17 Tvrzení č. 13.....	60
Tabulka 18 Tvrzení č. 14.....	60
Tabulka 19 Tvrzení č. 15.....	61
Tabulka 20 Tvrzení č. 16.....	61
Tabulka 21 Tvrzení č. 17.....	62
Tabulka 22 Tvrzení č. 18.....	62
Tabulka 23 Tvrzení č. 19.....	63
Tabulka 24 Tvrzení č. 20.....	63
Tabulka 25 Tvrzení č. 21.....	64
Tabulka 26 Tvrzení č. 22.....	64
Tabulka 27 Tvrzení č. 23.....	65
Tabulka 28 Tvrzení č. 24.....	65
Tabulka 29 Tvrzení č. 25.....	66
Tabulka 30 Tvrzení č. 26.....	66

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: dotazník

PŘÍLOHA P I: NÁZEV PŘÍLOHY

Drazí respondenti,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění níže uvedeného dotazníku za cílem sběru informací potřebných k napsání své bakalářské práce na téma „*Názor žáků druhého stupně základních škol na problematiku lhaní*“. V dotazníku neexistují správné či nesprávné odpovědi.

Dotazník je zcela anonymní.

Předem děkuji za spolupráci.

Iveta Dubravová, studentka UTB ve Zlíně, oboru Sociální pedagogika

1. ČÁST: Jednu zvolenou odpověď prosím zakroužkuj.

1) **Jsi:**

- a) Dívka
- b) Chlapec

2) **Do které třídy chodíš?**

- a) 6. třída
- b) 7. třída
- c) 8. třída
- d) 9. třída

3) **Lhaní je podle Tebe:**

- a) Správné
- b) Špatné
- c) Návykové
- d) Omluvitelné

4) **Jak často lžeš? (patří zde i úmyslné zatajování, přehánění, vymýšlení si)**

- a) Každý den
- b) Když mě situace donutí
(uved' příklad .....)
- c) Lži se vyhýbám
- d) Zásadně nelžu
- e) Jiné: .....

5) **Jaké jsou podle Tebe obvyklé důvody ke lhaní?**

- a) Strach
- b) Uchovat tajemství
- c) Zakrýt pravdu
- d) Pro zábavu
- e) Jiné: .....

6) **Komu nejčastěji lžeš?**

- a) Učiteli/ce ve škole

- b) Spolužákovi
- c) Rodičům
- d) Sourozenci
- e) Jiné: .....

7) Kdo podle Tebe nejčastěji lže?

- a) Kamarádi
- b) Rodiče
- c) Sourozenci
- d) Učitelé
- e) Cizinci
- f) Jiné: .....

8) V jakém prostředí se podle Tebe nejčastěji lže?

- a) Ve škole
- b) Doma
- c) V partě
- d) V práci
- e) V zájmovém kroužku
- f) Jiné: .....

9) O čem se podle Tebe nejčastěji lže rodičům?

- a) O známkách
- b) O chování ve škole
- c) O domácích úkolech
- d) O kouření
- e) Jiné: .....

10) Jaké mohou být reakce rodičů na lhaní jejich dětí?

- a) Zakázat počítač/mobil
- b) Zakázat chodit ven
- c) Zakázat chodit do kroužků
- d) Fyzický trest
- e) Jiné: .....

11) Jaké mohou být reakce učitele/ky, když zjistí, že jim žák zalhal?

- a) Nechají žáka po škole
- b) Udělí poznámku/napomenutí/důtku
- c) Musí vypracovat úkol navíc
- d) V době výletů, žák zůstane ve škole
- e) Jiné: .....

12) Co se podle Tebe ve škole nejčastěji zatajuje lhaním?

- a) Krádeže
- b) Šikana
- c) Záškoláctví
- d) Kouření
- e) Zachování tajemství
- f) Podvádění (př. při testu)
- g) Jiné: .....

13) Jak poznáš, že Ti kamarád lže?

- a) Koktá
- b) Nedívá se mi do očí
- c) Nepoznám to
- d) Vyhýbá se tématu
- e) Jiné: .....

14) Když ti spolužák opakovaně lhal, jak ses cítil?

- a) Nevadilo mi to
- b) Zklamaný
- c) Naštvaný
- d) Pomstil jsem se
- e) Hned jsem na to zapomněl
- f) Jiné: .....

15) Uved' prosím příklad, kdy jsi naposledy ve škole zalhal a proč

.....
.....

2. ČÁST: Na stupnici od 1 do 5 prosím zakroužkuj míru, do jaké souhlasíš s jednotlivými tvrzeními/výroky, míru do jaké vystihují právě Tebe. Je důležité, aby ses vyjádřil/a na každém řádku. (1 = **naprosto souhlasím**, 5 = **naprosto nesouhlasím**)

	Tvrzení	Naprosto souhlasím				Naprosto nesouhlasím
1)	Nemám rád, když na mě sourozence svede něco, co jsem neudělal.	1	2	3	4	5
2)	Kdo lže, ten krade, do pekla se hrabe.	1	2	3	4	5
3)	Lhát se nevyplácí.	1	2	3	4	5
4)	V případě, že můj dobrý kamarád/ka je vážně nemocný/á a jeho zdravotní stav se horší, raději mu při setkání zalžu, že se jeho zdravotní stav lepší, než abych mu přihoršoval/a.	1	2	3	4	5
5)	Lhaním lze dosáhnout úspěchu.	1	2	3	4	5
6)	Je pro mě obtížné rozeznat, kdo mi lže.	1	2	3	4	5
7)	Víc mi vadí lež od rodiče než od kamaráda.	1	2	3	4	5
8)	Jsi s kamarádem/kou v obchodě a napadne ho/ji z legrace ukrást žvýkačky. U vchodu vás chytanou a ty abys zabránil/a výprasku kamaráda/ky vezmeš krádež na sebe. (Rodiče kamaráda/ky jsou agresivní.)	1	2	3	4	5

9)	Vadí mi, když mi někdo lže do očí.	1	2	3	4	5
10)	Často lžu rodičům o známkách.	1	2	3	4	5
11)	Kdyby mi kamarád/ka dal/a dárek, který by nebyl podle mých představ, upřímně mu/jí řeknu, že se mi nelíbí.	1	2	3	4	5
12)	Potom, co někomu zalžu, mám výčitky svědomí.	1	2	3	4	5
13)	Každý den minimálně jednou zalžu.	1	2	3	4	5
14)	Milosrdnou lež (= lež, která nikomu neublíží – př. smrtelně nemocný pacient) nepovažuji za lež.	1	2	3	4	5
15)	Několikrát se přišlo na to, že jsem zalhal.	1	2	3	4	5
16)	Poznám, když mi nejlepší kamarád lže.	1	2	3	4	5
17)	Ve škole bych učiteli/ce nikdy nelhal.	1	2	3	4	5
18)	Kdyby mi kamarád/ka zalhal/a, přestanu se s ním/ní bavit.	1	2	3	4	5
19)	Myslím si, že za lhaní by měl být každý potrestán.	1	2	3	4	5
20)	Je otázkou času, kdy se na lež přijde.	1	2	3	4	5
21)	Zatajování jakýkoliv věcí nepovažuji za lež.	1	2	3	4	5
22)	Když mi rodiče řeknou, že dárky nosí Ježíšek, považuju to za lhaní.	1	2	3	4	5
23)	Když tvůj kamarád/ka vypráví historku a očividně přehání (př. bylo tam milion lidí) nepovažuji to za lež.	1	2	3	4	5
24)	Není-li lež potrestaná, smí se říkat.	1	2	3	4	5
25)	Lež má krátké nohy.	1	2	3	4	5
26)	Občas lžu kamarádům v partě, jen abych byl/a zajímavější.	1	2	3	4	5